

Scores rapportserie 2016:3

Medborgardialogens politiska organisering

Sofia Wiberg

SCORE

STOCKHOLM CENTRE FOR
ORGANIZATIONAL RESEARCH

Medborgardialogens politiska organisering

Sofia Wiberg
sofia.wiberg@abe.kth.se

Scores rapportserier 2016:3
ISBN 978-91-89658-93-6

Stockholms centrum för forskning om offentlig sektor
106 91 Stockholm
www.score.su.se

Abstract:

During recent decades, there has been an increasing interest in involving publics in participatory processes with the overall purpose to respond to various social challenges such as problems with social exclusion and political inequality. In this report, the aim is to contribute to the critical strand of research on citizen dialogue positing participatory processes as part of a 'post-political' society. Within this field of research, the focus has primarily been on the outcomes of the dialogues and analysis of how representative the very dialogues are, with a starting point that these processes usually reproduce the agenda of the elites. This perspective, however, risks to fail to pay attention to how power not always are in the hands of the powerful elites, but rather is something that needs to be constructed from situation to situation. Moreover, power is not restricted to people, but can also be embedded in things like computers, protocols, questionnaires and powerpoints – a dimension of power that risks to fall out of the analysis made with a post-political perspective, in turn shadowing the processes and preparatory work that take place in the design of citizen dialogues although they may be highly political and performative. Therefore, to understand more about the terms for what is sorted out as 'voice' and what is seen as 'noise' in these processes and by extension, to understand more about dialogue as a democratic tool, it becomes central to stay attentive to the shaping of the conditions for a dialogue. The research presented in this report should be seen in light of this call for knowledge. The analysis builds on a study made of a dialogue process held in the municipality of Upplands Väsby in the Spring of 2016. A nuanced and empirical close description is given which exposes the decision-making and discussions behind different decisions taken during the preparation and realization of this dialogue, but also highlights aspects that were *not* subject to discussion. With this focus, the aim is to pay attention on the more 'hidden' aspects of a dialogue process, that so far have escaped scholarly attention although such aspects have an important impact on the shaping of the conditions for whom and what is heard and thereby possible to be considered in such 'democratic processes'.

Medborgardialogens politiska organisering

Innehållsförteckning:	Sid:
1. Inledning	s.2
1.1 Olika forskningsspår	s.3
2. Bakgrund –Upplands Väsby och det svenska intresset för medborgardialog	s.5
3. Tidigare forskning: Växande intresse för medborgardialog i planering	s.7
3.1 Den svenska dialogforskningen	s.10
4. Teori: Postpolitik samt betoningen av det praktiska	s. 11
5. Analysram	s.12
6. Metod/material/datainsamling	s.13
6.1 Material & Datainsamling	s. 13
6.2 Metodologi	s. 14
7. Medborgardialogens politiska organisering:	s. 15
Dialogen i Nordvästra Väsby	
7.1 Tidpunkt för dialogen	s.15
7.2 Dialogens inramning	s.17
7.3 Beslutet av metod - möte i Väsby Centrum och webbverktyg	s. 19
8. Diskussion	s. 21
8.1 Långt ifrån en enkel process	s. 21
8.2 Komplexitet som döljs - alla val innebär ett bortsorterande	s. 23
9. Avslutande reflektioner	s. 24
10. Referenslista	s. 29

Mail: sofia.wiberg@abe.kth.se

1. Inledning¹

Medborgardialogen kan [...] bli ett redskap för att fånga upp röster som annars inte kommer till uttryck och därigenom bidra till politisk jämlikhet. Genom att uppmuntra öppenhet, tillgänglighet och utbyte av åsikter och perspektiv kan en ömsesidig förståelse av problem och lösningar skapas (SOU: 2016:5).

Intresset för att använda medborgardialoger i planeringsprocesser har ökat markant i Sverige de senaste decennierna. Allt fler kommuner, bostadsbolag och arkitektkontor använder olika former av dialog i planeringsprocesser. I linje med ovanstående citat från Demokratiutredningen 2016, lyfts dialogen också ofta fram som avgörande för att skapa mer jämlikt inflytande och hållbara samhällen (SOU 2016:5).

Som en del av det ökade intresset för medborgardialoger har det vuxit upp en bred 'dialogpraktik' där flertalet nätverk och projekt² initierats för politiker och tjänstepersoner som vill förbättra (samt även kommunicera/marknadsföra) sitt arbete med dialog. Sveriges Kommuner och Landsting³ (SKL) och även Boverket är särskilt tongivande i detta arbete. I dessa nätverk läggs mycket fokus på att lyfta 'goda exempel', där lyckade exempel på dialog lyfts. På både Boverket och SKLs hemsidor finns det databanker med exempel på dialogprocesser från olika kommuner. De exempel som lyfts fram beskriver processerna som enkla och oproblematiska som i stort sett leder till lyckade resultat⁴. SKL har också gett utmärkelser för 'bästa dialogkommun' samt utfärdat filmtävlingar kring kommuners dialogarbeten.

Samtidigt som det finns många som lyfter de demokratiska möjligheterna med att inkludera invånare i dialoger och co-designprocesser finns det också en hel del kritik. Vanligt framförda argument från forskare är delvis att dessa processer sällan ger utrymme för någon reell påverkan. De brister också i representativitet då de främst är redan engagerade medborgare som deltar och vars röster blir hörda. Därför riskerar medborgardialoger att snedfördela politiskt deltagande ännu mer, snarare än att utjämna det, menar kritiker.

Syftet med denna rapport är att ytterligare problematisera bilden av medborgardialoger genom att empiriskt nära studera själva förarbetet och genomförandet av en dialog. Därmed blir det möjligt att uppmärksamma hur även små 'osynliga' beslut som tas i en dialogprocess kan få

¹ Studien som presenteras i denna rapport är gjord under våren 2016 vid Stockholms centrum för forskning om offentlig sektor (Score) under handledning av Kristina Tamm Hallström och med finansiering från det tvärvetenskapliga forskningsprojektet Decode (Community Design for Conflicting Desires) som lyder under Vinnovas utlysningssområde Utmaningsdriven innovation – hållbara städer.

² Tex Stadsbyggnadsdialogen, S2020, Boverket men framförallt SKL:s nätverk för medborgardialogdialog : <http://skl.se/demokratiledningstyrning/medborgardialogdelaktighet/medborgardialog.372.html>

³ SKL startade 2006 projektet 'medborgardialog' som verkar för att ge stöd för kommuner i deras arbete med att utveckla medborgardialog och medskapande som en del i styrningen och verksamhetsutvecklingen för ett demokratiskt och hållbart samhälle.

⁴ Både SKL och Boverket länkar till denna sida för tips om hur dialoger kan genomföras: <http://www.dialogguiden.se/article/index/study>. SKL har också gett ut skriften 'Medborgardialog 250 exempel från Sverige där kommuner skickat in exempel på hur de arbetar: <http://webbutik.skl.se/sv/artiklar/medborgardialog-250-exempel-fran-sverige.html>

påverkan för vilka röster som har möjlighet att höras. Genom detta vill jag öka kunskapen om implikationer med medborgardialog som demokratiskt verktyg och ge förklaringar på varför dessa implikationer uppstår, något som tidigare maktkritiska studier kring medborgardialog, vilka har en alltför deterministisk ingång till makt, inte har uppmärksammat.

1.1 Olika forskningsspår

De senaste decennierna har det vuxit fram två huvudsakliga interdisciplinära forskningsspår kring medborgardialog och deltagande. Lite förenklat kan man säga att det dels finns ett mer normativt spår som uppmärksammar möjligheter med medborgardialoger och pratar om dem i relation till att utveckla metoder för att öka effektivitet, lokal demokrati, innovation och hållbara samhällen. Dels finns ett, som utifrån maktkritiska perspektiv, lyfter problematiska aspekter av dialogernas roll och snarare ser dem som ett instrument för de styrande att osynliggöra politiska konflikter och därmed exkludera alternativa samhällsideal (Swyngedouw 2005, 2010, Allmendinger och Haugton 2010). Det finns dock begränsningar som diskuterats med denna ingång. En sådan är att det i dessa studier varit stort fokus på själva dialogens resultat samt på hur pass representativt deltagandet varit utifrån utgångspunkten i att dessa processer oftast reproducerar de styrandes ordning. Det finns med andra ord ofta en på förhand given inställning om att det är en viss maktstruktur som upprepas, vilket leder till kritiken att studier som görs utifrån detta perspektiv kommer att leda till att samma analyser återupprepas gång på gång (Palmås & Busch 2015; Metzger, kommande 2016).

Mot bakgrund av denna kritik har det vuxit fram ett tredje, praktikbaserat forskningsspår som bara nyligen blivit uppmärksammat inom forskning kring medborgardialog i planering. Det är till detta tredje fält som jag bidrar teoretiskt i rapporten.

Forskare inom det tredje fältet, där många har en Actor Network Theory (ANT)⁵ ingång, betonar vikten av att undersöka praktiska, situationsspecifika studier av själva 'görandet' eftersom det som kommer att utspela sig i en dialogsituation, ur dessa forskares perspektiv, sällan är givet på förhand utan är något som tar form under processens gång. Enligt detta perspektiv ses inte makt som något som är begränsat till givna personer utan som något som kan finnas på fler ställen. Makt kan också vara inbäddat i ting, som datorer, enkäter, powerpoints och formulär. Denna ingång till kunskap och makt betonar vidare hur de vardagliga 'mikroaspekterna' av ett dialogarbete – såsom metoderna, teknikerna och instrumenten – är med och skapar politiska ordningar genom att dessa är medskapare av de frågor och subjekt som kan formuleras i processerna (Law, 2004). Genom en sådan ingång till att studera en dialogprocess möjliggörs med andra ord att uppmärksamma att det också tidigare i processen – före själva dialogtillfällena – kan finnas andra 'vem' och även 'vad' (som verktyg, metoder och tekniker) som är med och påverkar och ger implikationer på besluten och i förlängningen vad som ges röst och vad som sorteras bort som 'noise' (Palmås & Busch, 2015). Själva formen och designen av dessa processer bör därmed inte förstås som några neutrala uppsamlare av information utan snarare som politiska och performativa. Det här innebär också att besluten om utformningen av en dialog har en laddning (som dock inte alltid är uppenbar när själva beslutet tas) där de får påverkan på vilka åsikter och idéer som kan formuleras.

⁵ Det här utgår från poststrukturalistisk syn på kunskap där det inte finns en verklighet som ska avtäckas utan verkligheter ses snarare som framställda och multipla (Urry & Law, 2004).

I rapporten används denna praktikbaserade hållning till kunskap som ett metodologiskt förhållningssätt och teoretisk ingång för att sedan med hjälp av kritisk beslutsteori välja ut och analysera beslutssituationer i arbetet med en medborgardialog i Upplands Väsby kommun. Beslutsteori lämpar sig bra för att göra denna typ av praktisknära undersökning då den också lägger fokus på själva processerna och den mikropraktik som utgör grunden för de beslut som tas. Besluten bör, enligt dessa praktisknära perspektiv, inte begränsas till att studera de politiska beslut som tas med hänvisning till vad medborgardialoger anses ha resulterat i, utan även omfatta den mängd beslut som tas kring själva *organiseringen* av medborgardialoger. Det här kräver att studera processer i görandet, och inte i efterhand då det finns en tendens att göra eftertänksamma där komplexa processer beskrivs som enkla med beslut tagna i konsensus (Brunsson och Brunsson 2004). En utgångspunkt som jag hämtar från kritisk beslutsteori är att beslut i praktiken sällan är ensidigt rationella utan att det ofta är många olika rationaliteter som styr. Praktiken är oftast mer komplex och icke-linjär och därmed intressant att studera specifikt.

För att uppfylla syftet med rapporten ges en nyanserad och empirinära beskrivning av hur en dialogprocess i Upplands Väsby fungerar i praktiken. Genom studien synliggörs förhandlingar bakom olika beslut, samt även aspekter som *inte* blir föremål för diskussion. Ju mer dessa mer 'osynliga' aspekterna kommer till ytan, desto mer möjlighet finns det för intresserade forskare, invånare, tjänstepersoner med flera att syna och få mer förståelse för hur inkludering och exkludering skapas i dessa processer. Att lyfta själva villkorsskapandet för en dialog har därmed relevans för möjligheten att skapa ett demokratiskt samtal – och därmed centrala att uppehålla sig vid kring studier om medborgardialog som demokratiskt verktyg.

Detta gör det intressant att ställa följande **övergripande forskningsfråga:**

Varför uppfattas vissa aspekter under organiseringen av medborgardialoger som politiskt laddade och konfliktfyllda och därmed blir föremål för mer eller mindre öppen diskussion, medan andra aspekter, trots en uppenbar påverkan på medborgardialogernas förutsättningar, kommer i skymundan, blir dolda och beslutas utan diskussion?

Med hjälp av beslutsteori från organisationsforskning har jag identifierat tre olika beslutssituationer från organiseringen av medborgardialoger, vilka inte alltid är så lätta att komma åt när man diskuterar medborgardialog och som illustrerar komplexiteten i arbetet. I de tre besluten försöker jag identifiera vilka aktörer som var med och tog besluten, hur det gick till samt kartlägga vad som blev politiskt laddat och vad som inte blev det samt diskutera varför. Mer specifika frågor jag ställer mig i rapporten är: Vad blir dolt i dialogprocessen? För vem? Varför blir det dolt? Vad uppfattas laddat och känsligt och diskuteras? Vad uppfattas inte som det?

Med 'politisk laddning' menar jag i den här rapporten tre aspekter: 1. Att varje beslut alltid har ett annat beslut som skulle ge ett annat utfall på processen (Ahrne & Brunsson, 2011); 2. Att det är sannolikt att alla som ingår i processen inte har samma uppfattning om hur ett beslut ska tas då vissa beslut gynnar vissa parter medan andra blir mindre gynnade (Ahrne, 2007); samt 3. Att anledningen till att besluten blir laddade kan vara att det finns olika demokratiska konsekvenser av dem, till exempel att metoden man väljer kommer att påverka vilka röster som blir hörda/gynnade.

Några andra studier som gjorts i en svensk kontext med denna praktikorienterade ingång som jag själv ansluter mig till och som min studie bygger vidare på, är Karl Palmås och Otto von

Bush studie av en dialogprocess i Göteborg som betonar det materiella aspekternas påverkan på vilka perspektiv som slutligen fick ta plats i dialogen 'Quasi-Quisling: co design and the assembly of collaborators' (2015), Linda Soneryds och Bronislaw Szerszynski studier om dialogteknikers formande av subjektiviteter 'Topologies of the Public: Science, Engagement and Political Subjectivity'ⁱ (kommande) samt Jonathan Metzgers, Linda Soneryd och Kristina Tamm Hallströms studie kring dialogprocessen kring Väsby Sjästad i Upplands Väsby och hur det inte alltid är de med mest formell makt som kan föra fram sin agenda 'Power is that which remains to be explained: Dispelling the ominous dark matter of critical planning studies' (2016). Dessa har dock utgått mer från ett strikt ANT perspektiv och tittat på vad metoderna gjorde med materialet. Jag vill i den här studien adressera själva beslutsprocessen som ligger bakom det som görs. Hur själva villkoren förhandlas fram och vad som då kommer till ljuset och vad som blir dolt. Detta kommer att utvecklas mer i senare avsnitt.

2. Bakgrund – Upplands Väsby och det svenska intresset för medborgardialog

I rapporten studeras en medborgardialogsprocess i Upplands Väsby kommun. Upplands Väsby är en kommun med nära 42 000 invånare som ligger i Stockholms län, 30 kilometer norr om Stockholm. Kommunen har gjort sig välkända för sitt arbete med medborgardialog i planeringsprocesser och är ett bra exempel på hur dialog har vuxit som erkänd praktik i en svensk kontext. Sedan 2006 har de arbetat aktivt med dialoger som strategiskt verktyg för medborgarinflytande (KS/2014:532). De har fått utmärkelser av SKL, de är med i forskningsprojekt kring det ⁶ och det finns en bred politisk vilja att driva det som ett flaggskepp för kommunen. Sedan 2006 har över hundra dialoger genomförts i kommunen och de har lagt stor vikt vid att använda nya dialogformer och metoder (ibid).

Sveriges kommuner och Landsting (SKL) är en central aktör i Sverige för formandet och utvecklandet av kommunala dialogpraktiker⁷. Denna medlemsorganisation har sedan 2006 bedrivit ett intensivt arbete med att sprida medborgardialog i Sverige genom skrifter, rapporter, konferenser, kunskapsbanker och handböcker ⁸. De driver även ett antal nätverk kommunal-, landstingspolitiker och tjänstepersoner för kunskapsutbyte kring medborgardialoger. Ett exempel är 'Masterclass i e-dialog' där fokus är på hur den digitala dialogen kan utvecklas och hur dialoger bättre kommer in i styrsystem⁹. Upplands Väsby är en av de kommuner som är nära kopplad till dessa kunskapspridande nätverk för dialog vilket gör att det som görs i dialogväg i kommunen både blir uppmärksammat i en större kontext samt även kan tänkas influeras av andra kommuners arbete.

I samband med att intresset för att medborgardialog har växt har också allt fler kommuner under 2000-talet börjat arbeta med dialog i ett tidigt skede av en planprocess, innan det formella samrådet. Många kommuner genomför dialoger i samband med sina översiktsplaner, där dialogen handlar om den långsiktiga utvecklingen av en kommun ur ett 20-30 årigt

⁶ Decode: <https://www.konstfack.se/sv/Forskning/Forskningsprojekt/decode/>

⁷ Mer info: <http://skl.se/demokratiledningstyrning/medborgardialogdelaktighet.371.html>

⁸ Exempel på kommuner som tagit fram egna handböcker är Huddinge, Haninge och Botkyrka kommun.

⁹ Mer info: <http://skl.se/tjanster/kurserochkonferenser/kalenderhandlingar/masterclassiedialogfortjansteman.6711.html>

perspektiv. Det börjar också bli vanligare att ha dialog kring utvecklingsprogram, där dialogen också handlar om bredare framtidsfrågor, där även sociala perspektiv är centralt.

Även om denna rapport diskuterar medborgardialoger i stadsplanering kan vi se att intresset för att inkludera brukare och invånare i beslutsprocesser är ett fenomen som även växt inom andra sektorer och områden, och inte bara är kopplat till en kommunal praktik (se tex Tamm Hallström & Boström 2010). Inom planeringsfältet har till exempel även privata bostadsbolag börjat intressera sig för dialog med boende i bostadsområden.

Motiv som lyfts fram av SKL är att medborgardialoger både har förmåga att stärka demokrati – genom ökad sammanhållning på en plats, ökad kunskap om demokratiska processer, bättre underlag för beslut – och ger effektivitetsmässiga vinster i form av förankring av beslut och bättre 'förståelse för medborgarna för kommuners genomförande av prioriterade insatser'. Liknande argument kan man även hitta på många olika kommuners hemsidor samt i de dialoghandböcker som nämndes inledningsvis. Andra argument som också lyfts som dialogens möjliga förtjänster är att den kan öka folkhälsan då människor får vara med och påverka samt att det kan länka ihop folk på en plats då man träffas och utbyter erfarenheter (Lindholm, 2011). Ett annat vanligt argument är också att de kan ge snabbare processer då risken för överklaganden sägs minska (detta tvistas det dock om).

I de 'dialoghandböcker' som finns beskrivs en god dialogprocess som något som kan uppnås genom att följa ett antal tydliga moment. Exempel på moment som lyfts är att: definiera syfte med dialogen ("Vad vill vi?"); bestämma grad av delaktighet i termer av begrepp som konsultation, dialog, medbestämmande och så vidare; tydliggöra ansvarsroller mellan politiker och tjänstepersoner; definiera metod för vilka invånare som ska konsulteras och inom vilka ramar detta ska göras; liksom metod för återkoppling.

Under 2015 uppgav 83 procent av Sveriges kommuner och landsting att de har genomfört någon form av medborgardialog (SOU, 2016:5). Genom sitt arbete med nätverk, konferenser, utmärkelser, handböcker och publikationer mm kring medborgardialog lyfts SKL som en viktig organisation som har påverkat och förstärkt denna utveckling (ibid).

I samband med att fler kommuner börjar arbeta med dialog har också allt fler kommuner utvecklat former för dialog i tidiga skeden av en planprocess, innan det formella samrådet vilket även är något Upplands Väsby arbetar med¹⁰. Många kommuner har även börjat ha medborgardialoger i samband med sina översiktsplaner, där dialogen handlar om den långsiktiga utvecklingen av en kommun. Det börjar också bli vanligare att ha dialog kring utvecklingsprogram som handlar om bredare framtidsfrågor och sociala perspektiv är centralt. Det här kan sägas öppna upp för mer inflytande då det inte finns lika mycket som är bestämt. Enligt SKL:s medborgarundersökning är det också i den tidigare fasen av beslutsprocessen som en majoritet av medborgarna vill delta (SOU, 2016:5).

Sammanfattningsvis så finns det en stor tilltro till att involverandet av invånare genom dialog i planeringsprocesser ska leda till att ökad politisk jämlikhet, mer välgrundade, demokratiska och effektiva beslutsprocesser samt även mer socialt hållbara livsmiljöer.

Dialogen som studerats i den här rapporten, 'Dialogen om Nordvästra Väsby', pågick under

¹⁰Regeringsdelegationen för hållbara städer drev till exempel under 2011 ett nätverk för tjänstemän med fokus på just dialog i tidiga skeden, *Stadsbyggnadsdialogen*. För mer info och rapport:

<http://www.hallbarastader.gov.se/Bazment/hallbarastader/sv/stadsbyggnadsdialog.aspx>

februari-mars 2016 och rörde de nordvästra delarna i Upplands Väsby. Dialogen var ett omtag kring platsens utveckling efter att det 2014 genomförts en uppmärksamrad folkomröstning i kring ett förslag bygga en sjöstad i området. Nejsidan vann med en knapp majoritet, och sedan dess har diskussionen kring vad som ska hända med platsen legat nere. 2014 blev det ny majoriteten i kommunen som gick det val med att komma med ett nytt förslag. Denna dialog är ett led i att följa upp detta löfte. Den nuvarande majoriteten i Upplands Väsby består utav Miljöpartiet, Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och det lokala partiet Väsby's Bästa¹¹ (VB). Dialogen bestod utav ett fysiskt möte i Väsby Centrum i februari 2016 samt en webbaserad dialog som pågick under tre veckor.

3. Tidigare forskning : Växande intresse för medborgardialog i planering

Medborgardialog är ett samlingsnamn eller paraplybegrepp för en mängd aktiviteter där offentliga aktörer på olika sätt involverar medborgarna i planeringen och utformningen av verksamheter, platser och städer. Det är med andra ord ett brett begrepp som rymmer flera olika former av delaktighet med olika grad av inflytande. Det kan handla om allt mellan att vid ett enstaka tillfälle bjuda in invånare till ett öppet samtal till att låta dem vara med och utveckla ett bostadsområde under en längre tid (Lindholm & Costa & Wiberg, 2015). Begreppet medborgardialog myntades av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). En annan vanlig beskrivning/term för fenomenet som forskare, använder (se till exempel Tahvilzadeh, 2015) är inbjudet deltagande. På senare tid har flera kommuner, såsom Halmstad kommun, övergått till att tala om invånardialog istället för medborgardialog. Inte alla invånare är svenska medborgare och begreppet invånardialog framstår därför som mer inkluderande.

Behovet av att öka medborgarnas delaktighet motiveras bland annat utifrån förändringar i samhällsutvecklingen där ett partipolitiskt engagemang minskat, befolkningen blivit allt mer heterogen – socioekonomiskt, etniskt och kulturellt – och där det finns ”en tilltagande avsaknad av en gemensam värdegrund” (Khakee, 2006). Det beskrivs också som en respons på att glappet mellan förtroendevalda och medborgare har ökat och valdeltagandet i Sverige har sjunkit. Det är färre som blir medlemmar i politiska partier och förtroendet för folkvalda politiker minskar. På 1950-talet gick det fem invånare per förtroendevald, idag går det 210 invånare per förtroendevald (SKL, 2006). Enligt Demokratiutredningens slutrapport ”En uthållig demokrati! Politik för folkstyret på 2000-talet” bör medborgardeltagandet öka då den ”stärker medborgarandan, fördjupar demokratin och minskar eventuellt politikerförakt”.

Dialog och deltagartrenden gäller inte bara stadsplaneringen utan genomsyrar så gott som alla politikområden. Rötterna till det ökade intresset för medborgardialog kan bland annat spåras till tre policyområden: 1) Den nationella demokratipolitiken som lanserades med demokratiutredningens betänkande 2001 (SOU, 2000:1) och bland annat rekommenderar att den representativa demokratin kompletteras med ”deltagandedemokrati med deliberativa kvalitéer”, 2) diverse urbana utvecklingsprogram där medborgardeltagande varit mer eller mindre centrala inslag, t.ex. Blommansatsningen, Nationella exempel och Storstadssatsningen

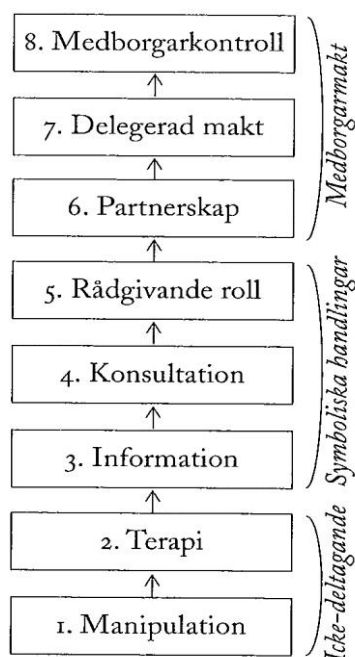
¹¹ Partiet Väsby's Bästa är ett lokalpolitiskt parti i kommunen som grundades inför valet 2014. De beskriver i sin programförklaring att de sätter Väsbyinvånarnas bästa främst, oberoende av block-och riksdagspolitik. I detta ingår att flytta besluten närmare invånarna. De lyfter att de genom modern teknik idag finns möjlighet att nå närmare den ’ursprungliga demokratiska tanken med direktdemokrati’.

och 3) det senaste decenniets fokus på hållbar stadsutveckling (Tahvilzadeh, 2015). I det senare fallet lyfts medborgardialogen ofta fram som en central aspekt av begreppets sociala dimension och med planering för rättvisa och socialt hållbara städer (ibid). I den svenska kontexten har det sedan 1980-talet och framåt framförallt varit fokus på att öka delaktigheten i så kallade socioekonomiskt svaga bostadsområden för att på så sätt föra in perspektiv som annars inte blir representerade. Boverket lyfter till exempel fram dialog med invånare som en av de fem viktigaste aspekterna för att stärka den sociala hållbarheten i ett bostadsområde (Boverket, 2010).

I en planeringskontext har intresset för dialog vuxit fram i nära relation till ett kommunikativt och kollaborativt planeringsideal som kommit att bli allt starkare sedan 1980-talet. Istället för en expertstyrd verksamhet, där planeringen sker *för* medborgarna ska planeringen bli mer demokratisk och transparent genom att den ska göras *tillsammans med* medborgarna (Listerborn, 2008). En viktig roll för planerarna blir därför att lyssna in och föra in invånarnas synpunkter (ibid). Denna så kallade kommunikativa vändning inom planeringsprocessen har flera olika teoretiska inriktningar som alla lyfter fram betydelsen av dialog mellan tjänstepersoner och invånare. Det finns många benämningar för det här förhållningssättet, till exempel *Communicative planning* (Forester, 1989), *Collaborative planning* (Healey, 1997) *Planning through debate* (Healey, 1992) och *Inclusionary discourse* (Healey, 1996). Den kommunikativa tjänstepersonens uppdrag är inte lika starkt koncentrerat kring *professionalism* eller expertkunskap. Istället ska planeraren dela makten med politiker och medborgare, och processen kräver en större samverkan parterna emellan. En central del för planeraren handlar om att definiera vilka som är intressenterna, eller berörda parter i en fråga (Strömgren, 2007). Strömgren jämför planeraren med en professionell kommunikatör och menar att det behövs kunskap om hur ”en respektfull dialog som leder till samförstånd” skapas (Strömgren, 2007 s. 48). Detta kommunikativa ideal gör därmed också att planerare får en ökad roll av att vara medlare mellan olika perspektiv. Hen blir en ’tolkare’ eller ’översättare’ som ska ta in olika former av kunskap från olika aktörer och medla mellan dem (Vigar, 2012). Att inta den här rollen innebär att ha att göra med olika konfliktfyllda perspektiv. Det är också en roll som innebär makt att besluta vilka erfarenheter som är de relevanta. Som Schön (1970) beskriver är det en skillnad mellan datan och hur den tolkas. Samma historia kan leda till olika tolkningar beroende på vem som berättar den och vem som ska översätta den till ett planeringssammanhang. En önskan till mer trygghet kan leda till fler poliser och övervakning eller fler offentliga rum, en önskan till fler mötesplatser kan leda till fler gallerior och kaffekedjor eller fler Folkets hus. Själva tolkningen styr vilket resultat som kommer ut. Som Friedmann (1998) skriver så innebär en mer kommunikativ planerarroll, där planerare ska ta fram och sammanställa strategisk information från olika aktörer, att planering blir mer politisk. Tolkningarna utförs alltid av någon. Den personens bakgrund, intressen och perspektiv påverkar vad som lyfts fram som viktigt. Även om en planerare har politiska direktiv att utgå ifrån finns det utrymme att göra tolkningar inom dessa.

I diskussionen kring vilken nivå av delaktighet som medborgardialog egentligen innebär används ofta Sherry Arnsteins (1969) ’Ladder of Citizen Participation’. I Arnsteins trappa beskrivs olika nivåer av delaktighet i form av en åttastegstrappa som leder från den lägsta nivån, att bli manipulerad, till den högsta, medborgarkontroll, där medborgarna själva har kontroll över vilka beslut som tas. De övriga stegen på trappan är terapi, information, konsultation, placiation, partnerskap och delegerad makt. SKL (2006) använder sig av en modifierad version av Arnsteins trappa när de beskriver de olika nivåerna av delaktighet som en medborgardialog kan innebära, ’en delaktighetstrappa’. I SKLs version är dock

manipulation och delegerad makt borttagna. Den högsta formen av delaktighet benämns som medbeslutande.

Figur 1. Illustration av Arnsteins 'Ladder of citizen participation' (1969)

Inte heller i andra kommuners handböcker, som Huddinge kommuns variant av denna trappa, finns delegerad makt med. Huddinge kommuns 'delaktighetsspektrum' är inte heller gjort som en trappa utan en pamflett där det inte ska värderas vilken nivå som är mest eftersträvansvärd (Castell, 2013). I denna version ses de olika delaktighetsformerna som lika viktiga och det finns inte en strävan att klättra högre upp på en trappa för att nå maktdelning (ibid 2013). Castell sammanfattar sin analys med att de modifierade varianterna kan vara till hjälp i praktikers arbete att finna arbetssätt för medborgardialoger som inte handlar om någon radikal omfördelning av makt (ibid).

Dahlstedt (2009) kopplar intresset för dialog med framväxten av fokus på ett 'aktivt' medborgarideal, där invånare ska gå från att vara passiva mottagare av välfärdstjänster till att bli aktiva medborgare som själva tar ansvar. Detta formuleras som ett sätt att stärka individers egenmakt. Samtidigt syftar detta till en viss typ av aktiva medborgare, som är aktiva inom ramen på ett visst sätt, vilket är en entreprenöriell diskurs. Detta menar han hindrar andra subjekt att komma fram, som medborgare som ifrågasätter ramarna för samtal eller de förslag som kommuner presenterar.

Det finns också en paradox i att samtidigt som intresset för att involvera medborgare i syfte att skapa mer demokratisk planering ökar går vi mot mer marknadsstyrd planering med utgångspunkt i 'trickle down' teorier. Fokus i denna idé är på att bygga 'attraktiva' städer utåt för att locka kapital och turister genom till exempel arenabyggen, stora event och spektakulär arkitektur, och att dessa aktörers investeringar sedan kommer kunna 'sippra ned' och bekosta satsningar på fattigare delar av staden. Dialogernas roll blir då intressanta i den mån de kan vara med och stärka attraktiviteten utåt. Kritikerna menar dock att detta inte stämmer, utan snarare leder till ökad social polarisering (Listerborn, 2015). Dalia Mukhtar-Landgren (2009) lyfter i sin avhandling kring Malmö kommun hur främst de medborgare vars historier passar kommunens planer lyfts fram. Det här får resultatet att kommuners dokument bara visar

staden från ett specifikt perspektiv för en specifik publik. Det finns alltid ett flertal bilder att förmedla men bara ett fåtal väljs ut medan andra väljs bort (Mukhtar-Landgren, 2009).

3.1 Den svenska dialogforskningen

I en svensk kontext är det framför allt två aspekter som brukar föras fram i forskning (och policydokument) som de främsta problemen/riskerna med medborgardialoger. Det ena handlar om dialogernas representativitet – vilka som främst deltar i dessa forum – och den andra handlar om vilken nivå av inflytande dessa dialoger innebär.

Kritiken mot medborgardialogernas bristande representativitet riktar sig mot att dessa forum i hög utsträckning domineras av vita högutbildade män i medelåldern. Trots försök att nå ut brett, tenderar forumen för dialog att locka personer som redan är insatta i frågorna sedan tidigare (Tahvilzadeh, 2015; Cars, 2015). Snarare än att stärka politisk jämlikhet tenderar de därför i praktiken leda till det motsatta, och ge ökad makt till personer som redan har politiskt inflytande (Dahlstedt, 2009). Medborgardialoger kan enligt vissa därför utgöra ett större hot mot den representativa demokratin än dess förtjänster (Dahlstedt, 2009). Erik Amnå (2003) beskriver det på följande sätt:

”Det tyngsta argumentet mot deltagardemokrati är att den politiska jämlikheten hotas. De som redan har stora politiska resurser kommer att tillskansa sig mer makt genom att de får ett tolkningsföreträde i sådana organ där de parlamentariska besluten skall preciseras och tillämpas” (Amnå, 2003, s.116).

Kopplat till detta att ge för mycket makt i dessa forum då de samtidigt inte finns någon ansvarsutkrävande (Hertting, 2003). Om vi tar deltagande till sitt yttersta innebär det en radikal förändring av vårt demokratiska system. Den representativa demokratin är baserad på en vertikal ansvarsfördelning – vi väljer folk som representerar oss, medan deltagandedemokrati bygger på en horisontell mobilisering – där beslut tas tillsammans. Att ha båda samtidigt kan ses som ha två system som står i konflikt med varandra samtidigt: vi ska välja våra representanter och samtidigt delta i deltagandebaserad planering (Hertting, 2003).

I en intervjustudie som statsvetaren Martin Karlsson (Karlsson, 2010) genomfört med fullmäktigeledamöter i Sverige lyfts också att bristande representativitet bland deltagare är det som upplevs som det största problemet med medborgardialoger. Samtidigt ser många av de intervjuade politikerna en potential i att de kommer att kunna fatta mer välgrundade beslut genom att kunna möta invånare via fler kanaler. Att jobba med särskilda insatser för att nå marginaliserade grupper ses därför som centralt för att utjämna politiska ojämlikheter och verka för mer demokratiska planeringsprocesser (Abrahamsson 2015). Detta är också något som lyfts fram i forskningsbidrag till demokratiutredningen (SOU, 2016:5) och Boverkets rapporter¹². Ett sätt som nämns för att göra detta på är att arbeta ’uppsökande’, att aktivt söka upp grupper som annars inte deltar (Ibid).

Det andra perspektiv som ofta lyfts är vilken nivå av delaktighet som dessa forum egentligen innebär. Kritik riktas mot att, samtidigt som dialogerna lyfts som ett sätt att stärka inflytandet för invånare, leder de sällan till någon reell påverkan (Tahvilzadeh, 2015). Snarare blir det ett verktyg för att skapa aktiva och disciplinerade medborgare som är redo att ta sitt ansvar för den nyliberala ordningen som bland annat innebär nedskärningar i välfärd. Medborgardialogen blir här som ett sätt att uppmuntra demokratiska värderingar på en

¹² Läs mer på: <http://www.boverket.se/medborgardialog>

individualiserad grund i en tid när välfärdssamhällets era är förbi (Ibid 2015).

Kritiker menar också att medborgardialoger i praktiken sällan kommer över nivån 'konsultation'. Enligt Tahvilzadeh (2015) har de exempel som inneburit en fördjupning av demokratin väglets av principer, regler, rutiner och tillräckliga resurser. Det har också skett en långtgående delegering av beslutsmakten där medborgarna har fått sätta agendan för deltagandet. Med andra ord så finns det en inställning kring att ju högre upp (ju närmare makdelning) på Arnsteins trappa vi når – desto mer 'lyckad' dialog. Ett vanligt argument är därför att en dialog behöver handla om konkreta avgränsade frågor där det finns något tydligt att påverka för vara meningsfull (Cars, 2015; Tahvilzadeh, 2015).

Samtidigt som jag ser dessa två aspekter har varit viktiga att lyfta fram i relation till dialoger som verktyg för att öka medbestämmande och demokrati vill jag i rapporten bidra med att betona andra aspekter av ett dialogarbete som har minst lika stor inverkan på vilka röster som kan få komma till uttryck och att vi, genom att ha en annan förståelse av hur kunskap skapas i dessa processer kan bli varse om dessa perspektiv. Ett bra exempel på detta är Tamm-Hallströms (2015) studie om folkomröstningen kring 'Väsby Sjöstad' 2014 där det enbart gavs två alternativ: ja eller nej till de planerade bostäderna. Trots att detta kan ses som ett långtgående direktdemokratiskt försök – att låta invånare besluta om det ska byggas ett område eller inte – går det också att problematisera (som görs i Tamm-Hallströms rapport) att ja- eller nejalternativen var med och skapade en polarisering hos invånare. Många personer hade åsikter som kunde vara åt båda hållen men blev tvungna att ta ställning till frågan i en mer extrem form än vad de egentligen kände. Beroende på hur en dialog ramas in och designas, kan den med andra ord också vara med och skapa invånaråsikter, vilket vi inte kommer åt om vi bara titta på själva utfallet av dialogen.

4. Teori: Postpolitik samt betoningen av det praktiska

Som nämndes inledningsvis har det börjat växa fram ett praktikbaserat forskningsspår (många med en utgångspunkt i Actor Network Theory). Flera studier inom detta fält tar avstamp i det mer dominerande 'postpolitiska' sättet att studera medborgardialogsprocesser på. De menar att detta har gett viktiga analysbidrag men att det också finns behov av andra studier med en annan förståelse av hur makt och kunskap skapas i praktiken (Palmås & Busch 2015; Metzger, kommande 2016) som även denna studie ansluter sig till.

Ett vanligt 'postpolitiskt' sätt att förhålla sig till dialogprocesser är att lyfta en mer övergripande kritik av deliberativa processer (Mouffe, 2008; Swyngedouw et al 2002) och se de som en del av en postpolitisk samtid. (Taylor, 2007; Dahlstedt och Tesfahuney 2008; Blakeley, 2010; Tahvilzadeh 2015). Dialoger och konsultationer är långt ifrån ett sätt att stärka demokrati. Deltagande styrmodeller blir i praktiken skendemokratiska processer som stärker redan starka samhällsgrupper och där maktens ordning återskapas (Blakeley, 2010; Swyngedouw, et al 2002). En vanlig kritik mot medborgardialoger är att dessa dialogsituationer bygger på ett deliberativt demokratiideal med utgångspunkt i Habermas ideala samtalssituation. Detta, menar många, premierar ett konsensusideal som ofta bortser från åsiktskillnader och strukturella orättvisor i samhället (Fainstein, 2009; Campbell, 2006; Allmendiger, 2000; Young, 1990). Inslag av deliberativa processer har växt fram i en tid av nyliberal politisk orientering och kan tolkas som ett sätt att skapa öppna processer vars regler är tillräckligt demokratiska för att legitimera beslut, samtidigt som de säkerställer kapitalets intressen (Purcell, 2009; Moini, 2011). Dialogerna blir ett maktinstrument för de styrande att

återskapa en världsordning som gynnar dem själva (Swyngedouw, 2005). Chantal Mouffe menar att ”deltagande” och ”dialog” har blivit vår tids ledord, men att det endast är tomma ord och en strategi för makthavare att driva igenom sin egen politik. För att mobilisera folk och väcka passion krävs enligt henne snarare en politisering där världen får ses indelad i tydliga motsatta läger (Mouffe, 2008). Snarare än fler dialoger som ska leda till konsensus behöver vi ha fler ”agonistiska” konflikter mellan grupper i samhället (ibid 2008).

En skillnad från detta ovan beskrivna sättet att studera dialogprocesser på är att ett praktikbaserat förhållningssätt betonar att kunskap formeras i själva dialogprocesserna. Dialogerna har därmed en performativ funktion som medskapare av sociala agendor genom att föra fram vissa röster och frågor på bekostnad av andra (Soneryd & Szerszynski, kommande). Att genomföra en dialogprocess handlar därmed inte bara om att ’fånga upp’ ett invånarunderlag som finns där ute utan även att åsikterna formeras i dessa processer. Med andra ord: snarare än att de invånare som bjuds in till dialog på förhand alltid har definierade entydiga åsikter betonar det här perspektivet att det sociala konstrueras i dessa processer. Inom varje person finns ofta flera motstridiga upplevelser och åsikter (och ibland ingen formulerad alls). Genom designen av dessa processer - hur invånargruppen definieras (stakeholders), frågor ramas in, val av metod och teknik etc – kan vissa åsikter möjliggöras att formeras på bekostnad av andra (Metzger, kommande 2016). Kunskap skapas därför relationellt och kontextspecifikt. Det här sätter också fokus på hur materiella ting, metoderna och teknik som datorer, manualer och powerpoints, har agens (Callon 1986 ; Latour 1988) och får roll som medskapande av subjektiviteter och kunskap i dessa processer (Metzger, Soneryd & Tamm Hallström 2016; Palmås, 2015 Soneryd). Med detta förhållningssätt till att studera medborgardialoger blir det centralt att inte bara studera resultaten av en dialogprocess eller hur representativ deltagarna var utan istället ha fokus på själva förarbetet, beslutsprocessen, inför en dialog och förhandlingen kring villkoren för den. Det här innebär att göra mer empirinära, situationsbundna studier med en öppen, explorativ ingång till det som ska studeras med en mikroorienterad syn på makt där det även finns öppenhet för ’the slight surprise of action’ i hur makt skapas i praktiken (Metzger, Soneryd & Tamm Hallström 2016, 2015; Latour, 1999).

5. Analysram – kritisk beslutsteori

Som nämndes inledningsvis betonas vikten av att empirinära studera beslutsprocesser även inom kritisk beslutsteori. Jag har använt mig av kritisk beslutsteori för att samla in och strukturera min empiri utifrån tre olika beslutsituationer samt att i den efterföljande analysen för att diskutera vad som sker i processen, de olika laddningar som uppstod, varför det blev så, vilka konsekvenser det fick och hur varje beslut hade alternativa handlingsvägar.

Inom detta forskningsspår betonas att snarare än att ta ett beslut utifrån en rationell linjär process (som beskrivs i många dialoghandböcker och framgångsexempel) där beslutsfattaren utgår från ett väldefinierat problem, tänker igenom möjliga handlingsvägar och dess konsekvenser för att slutligen ta ett beslut, visar denna kritiska beslutsteoretiska forskning att det oftare rör sig om mycket mer komplexa och röriga processer där stegen överlappar varandra eller kommer i annan ordning (Grafström, Jonsson, Stig, Strannegård, kommande, 2017). Det är processer som ofta involverar många motstridiga intressen och som påverkas av oförutsägbara händelser och där det inte finns möjlighet att informera sig om alla alternativ.

Brunsson & Brunsson (2014) lyfter fram fyra logiker som kan användas för att analysera hur en organisation (eller individer) tar beslut i praktiken: konsekventlogik, lämplighetslogik,

imitation och experiment. Utifrån ett konsekvenslogiskt förhållningssätt försöker beslutsfattare att utifrån ett rationellt synsätt föreställa sig vilka konsekvenser olika val kommer att innebära och handla utifrån det bästa möjliga sättet alternativet som passar deras preferenser (vilket i praktiken är svårt då många i förhand inte vet vad man vill och påverkas under själva processen). Lämplighetslogik handlar istället om att förhålla sig till de normer och regler som finns i den aktuella situationen. Utifrån imitation försöker beslutsfattare att efterlikna hur andra har gjort i motsvarande situation. Experiment innebär ett prövande och lärande genom att först testa något som man inte kan förutse konsekvenserna av för att sedan i efterhand reflektera kring det. Dessa exempel utgör såklart en förenklad beskrivning och beslut tas ofta i en kombination av dessa fyra. Samtidigt sker det också ofta eftertänksfulla överväganden av ett beslut (Brunsson & Brunsson, 2014). Det kan till exempel vara svårt för en kommun att säga att de utgick från en experimentlogik när de tog ett beslut, då det kan uppfattas som väldigt oansvarigt. I efterhand, när konsekvenserna blivit synliga kan därför beslutet motiveras utifrån en genomtänkt rationell beslutsprocess.

I en organisation finns det också vissa beslut som kan bli mer uppmärksammade då de är mer ovanliga, medan andra får mindre uppmärksamhet då de ses som en del av en vardaglig rutin. Dessa 'programmerade' beslut är något som görs varje dag och har blivit en sådan självklar del i en inarbetad process att det sällan reflekteras kring (Grafström, Jonsson, Stig, Strannegård, kommande, 2017). De ovanliga 'icke-programmerade' besluten tenderar få mer uppmärksamhet då de stör vanliga beslutsprocesser och det inte finns några färdiga lösningar att applicera. Samtidigt kan just de vardagliga programmerade besluten vara intressanta att uppehålla sig vid då det finns en tendens att bli blind för sitt eget görande för något som är återkommande och blir rutin (ibid).

6. Metod, material och datainsamling

6.1 Material & Datainsamling

I studien har jag använd mig av intervjuer, deltagande observationer samt dokumentanalys. Sammanlagt har tio personer intervjuats mellan februari och april 2016. Intervjuerna var semistrukturerade och genomfördes med personer som på olika sätt var inblandade i dialogen samt personer som hade kunskap om kommunens dialogarbete på ett mer övergripande plan.

Av de intervjuade var fyra tjänstepersoner på Stadsbyggnadsförvaltningen, en person på kulturförvaltningen, en tjänsteperson från exploateringsförvaltningen och en person från kommunikationsförvaltningen.

Två politiker intervjuades. En av dessa tillhörde den sittande majoriteten och representerade det lokala partiet Väsby's Bästa. Han var även ordförande i kommunens råd för medborgardialog. Den andra politikern var oppositionspolitiker för Moderaterna. Dessa valdes ut då pekades ut som särskilt tongivande gällande arbetet med medborgardialog i kommunen. Det var också dessa politiker som förekommit i den lokala pressen och i två tidningsartiklar diskuterat inramningen av dialogen.

Två personer som varit tongivande i utvecklandet av kommunens arbete med medborgardialog tidigare men som nu har bytt arbetsplats intervjuades också. En av dessa arbetade tidigare som kommunikationsansvarig och den andra på SBF med medborgardialoger. Dessa intervjuades för att få en bredare förståelse och kontext till denna dialog.

Intervjuerna med tjänstepersoner och politiker i kommunen genomfördes i kommunalhuset. De två före detta anställda intervjuades på sina respektive nya arbetsplatser. Intervjuerna varade mellan 1-1,5 timme och spelades in och har sedan transkriberats. Med två personer har jag även återkommit för uppföljande samtal per telefon.

Fokus i samtalen har varit på själva beslutsprocessen kring denna dialog, hur den har planerats, hur besluten kring val av metod, rumslig utformning, inbjudan av deltagare, teknik, metod och sammanfattning har gått till. Jag har också ställt frågor kring vad de upplever är en bra och lyckad dialog samt hur de resonerar kring medborgardialog som demokratiskt verktyg.

Förutom intervjuer har jag också genomfört deltagande observationer. Jag deltog dels på det fysiska dialogmötet i Väsby Centrum, lördagen den 20 februari 2016. Under detta tillfälle var jag där under cirka två timmar, pratade med personer från kommunen som var närvarande, lyssnande på de samtal som fördes, testade webbverktyget och dokumenterade genom bilder.

Jag deltog också på ett möte som Rådet för medborgardialog hade den 14 april 2016. Vid detta tillfälle deltog tretton personer. Det var delvis representanter från alla partierna i kommunen (sittande majoritet samt opposition) samt även två tjänstepersoner från SBF och tre personer från kommunikationsavdelningen samt. Vid detta möte diskuterades dialogen och användandet av webbverktyget.

Jag har också läst och analyserat kommunens interna dokument kring medborgardialog. Detta är bland annat dokument kring deras riktlinjer för medborgardialog samt Rådet för medborgardialogs inriktning.

6.2 Metodologi

I studien använder jag mig av ett praktikbaserat förhållningssätt till kunskap, med inspiration från Actor Network Theory (ANT). ANT är både en teori och ett metodologiskt tillvägagångssätt. ANT betonar att det sociala aldrig är förutbestämt och att det därför behövs praktisknära studier av själva görandet. Det betonar också att alla metoder och arbetssätt innebär ett bortsorterande (Law 2004). Att göra något närvarande (present) förutsätter frånvaron (absent) av andra saker. Det är en omöjlighet att göra allt synligt samtidigt. Det som är frånvarande (absent) kan delas upp i två delar. Det som vi studerar, och det som är gömt, som vi själva inte kan se. Problemet är inte att saker inte kommer till ljuset – det är en del i att göra saker närvarande – utan när vi förnekar att det är så. Istället handlar det om ett erkännande av att allt kunnande är beroende av, och producerat med det okända (Law, 2003). Verkligheter är utifrån detta perspektiv framställda, *enacted*. Genom hur vi framställer det vi tittar på kan vi föra helt olika saker till ljuset. Verkligheter är därmed inte fixerade eller stabila, utan snarare vaga, röriga ('messy') och multipla (Law, 2003, 2004; Law & Urry 2004). Kopplat till medborgardialoger och forskningsmetod innebär detta att alla beslut som görs innebär ett (ut)sorterande. Det går inte att lyssna på allt samtidigt. Varje dialogsituation innebär därför att vissa röster kommer fram på bekostnad av andra. Det går aldrig att hitta en metod som fångar in allt. Så även i denna rapport. Jag kan inte lyfta allt till ytan. Genom att jag lyfter fram vissa aspekter till ytan blir andra dolda. Jag har valt att belysa tre beslutsmoment utifrån dialogprocessen, men det finns såklart även fler sådana som vore intressant att titta på. Till exempel diskuterar jag inte val av invånargrupp som ska konsulteras eller val av rumslig utformning och visuell kommunikation. ANT betonar också att det stora finns i det lilla och att det är mer fruktbart att studera specifika processer än att göra generella antaganden vilket är en anledning till att jag valt att följa en dialogprocess nära håll snarare än att till exempel jämföra flera (Palmås & Busch 2015). ANT förespråkar också att jag som

forskare är medskapare av de verkligheter jag studerar (Law 2004) vilket gör det relevant att synliggöra min bakgrund, vilket jag gör nedan.

7. Medborgardialogens politiska organisering: Dialogen i Nordvästra Väsby

Dialogen kring Nordvästra Väsby hade både en fysisk och en webbaserad del. Den fysiska delen bestod av en dialogträff en lördag i februari i Upplands Väsby centrum. Den fysiska dialogen har riggats på en öppen plats, i centrumskärnan, nära ett café och en sushirestaurang. Dialogdelen ramar in av stora affischer med info om dialogen. *'Välkommen att tycka till kring området runt Sättra, Kairo och Runbyskogen'* står det med stora bokstäver. Inramningen är rekreation och friluftsliv. På stora vepor visas glada människor som utför olika sportaktiviteter. Tre runda ståbord med datorer på står på ena sidan och på tre andra bord finns enkäter att fylla i.

På plats fanns kommunikationsansvarig plus minst fem andra tjänstepersoner från kommunen. Politiker var också närvarande. De stod alla som 'infångare' och försökte få in deltagare. Vissa förbipasserande stannade självmant till, mest äldre. Som deltagarna kunde du välja att gå in på någon av datorerna och sätta ut kommentarer på en digital karta. Kommunen hade redan satt ut exempel. För att kunna göra det behövde man dock registrera sig, vilket flera tyckte var krångligt. De som jobbade kunde inte heller själva verktyget så det tog lång tid och många fastnade där ett tag. När jag själv skulle registrera mig blev jag till exempel helt plötsligt inloggad som José, en person som varit där tidigare, trots att jag registrerat mina personuppgifter. Kommunrepresentanterna hänvisade därför mest till de fysiska papplappar som fanns att fylla i vid ett annat bord. Det var två olika lappar. Vad gör du området idag? Hur skulle du vilja att det utvecklades? Står det på den ena. Det är en stor A1 lapp med utrymme för att skriva några rader på varje fråga. Den andra lappen, lika stor den är en utvärderingslapp om hur man upplever möjligheten att påverka utvecklingen av Väsby genom medborgardialog. Vad tycker du om kommunens dialogarbete? Vad har du deltagit i tidigare? står det. I de flesta fall stod folk från kommunen bredvid de som fyllde i lappar och pratade samtidigt. Det fanns också kartor uppsatta, så vissa stod och pratade med invånare kring dem.

Den digitala dialogen fortsatte ytterligare tre veckor. Webbverktyget var framtaget av Kairos Future¹³ inom ramen för deras projekt 'Min kommun'. När man registrerat sig på sidan fanns möjlighet att på en karta sätta ut förslag på vad man skulle vilja göra i området, hur man tycker att området borde utvecklas i framtiden. Vid dialogens slut hade det totalt kommit in 337 inlägg och 504 synpunkter. Dialogens resultat är tänkt att gå in i Kulturförvaltningens arbete med att utveckla fritidsanläggningar samt Stadsbyggnadsförvaltningens arbete med att ta fram en ny Översiktsplan, ett arbete som ska gå in i en mer intensiv fas till hösten 2016.

Utifrån dialogprocessen kring Nordvästra Väsby som kort beskrivs i ovanstående vinjett har jag valt ut tre exempel på beslutssituationer som kommer att beskrivas närmare: 1. Tidpunkt för dialog. 2. Inramning av dialogen 3. Användning av IT-verktyg och metod för fysiskt möte. Processen innefattade såklart en rad andra beslutsmoment också men jag har valt dessa då det skiljer sig i hur de uppfattas som beslut samt på vilket sätt och när i processen de blir politiska och konfliktfyllda.

7.1. Tidpunkt för dialogen

I intervjuerna framkommer det att det redan inledningsvis fanns motsättningar internt kring tidpunkten för dialogen. På Stadsbyggnadsförvaltningen (SBF) beskrivs att de inte förstår syftet med att ha dialog kring området nu, några månader innan att en ny översiktsplan (ÖP)

¹³ Kairos Future är ett internationellt konsult-och analysföretag. Mer info: www.kairosfuture.com

ska tas fram vilket enligt kommunstyrelsens regelverk kommer att kräva ett nytt dialogarbete oavsett tidigare eventuella dialoger. Om de hade fått välja, hade dialogen kunnat skjutas upp till hösten och göras som en del i översiktsplandialogen. En tjänsteperson på SBF beskriver sin syn:

.. och där befinner vi ju oss nu och ny politik har ju haft mycket att göra kan man säga bara i att forma sig själv som majoritet men också är ju skyldiga oss ett svar tillbaka till folket. Vad blir det i stället då? Och som ett led i det så kom den här dialogen och lite grann mot tjänstemännens vilja för vi tyckte att det pågår ju ett översiktsplanearbete (ÖP) där vi precis närmar oss samråd nu. Då kommer [vi] ta det här stora [greppet] och där kan vi mycket väl göra en riktad insats för de här. Att lyfta loss den [här dialogen redan nu i vår] skapar möjligen en förvirring då därför att ÖP förmodligen kommer att bli politikens svar på vad som händer istället, så man använder sig av ÖP då. Men politiskt ville man absolut ha, tyckte sig ha lovat den här dialogen, så vi gick igång med den (Tjänsteperson, D).

När det väl blev klart att det skulle bli en dialog, hade intervjupersonen velat ha en enbart inventerande sådan, där man endast frågar hur man använder platsen idag, och inte hur man vill att den ska utvecklas. Trots detta blev fokus lika mycket på vad man ville att området skulle bli i framtiden. Även andra intervjuade tjänstepersoner uttrycker att syftet med dialogen varit luddigt och otydligt och att det var mycket fram och tillbaka om dialogen skulle genomföras eller inte. Det är också oklart vad de kommer vara för nytta för översiktsplanen. På kulturförvaltningen (KF), den andra förvaltningen som fick uppdraget till sig, upplevs inte heller att dialogen genomfördes på ett genomtänkt sätt. Samtidigt som många tjänstepersoner uttrycker detta missnöje verkar det inte varit något som de fört upp öppet utan snarare uttryckt det genom att försöka skjuta det fram i tiden.

Nej men jag kan säga att det här, politikerna har legat på om det här väldigt länge, så till slut så var det bara okej, vi får ha en dialog då. Ja nu är jag väldigt ärlig med dig, men så var det. Och så får vi, jaha okej hur ska vi göra bästa av det här, för vanligtvis som sagt så har vi det här dialogerna inför ett regelrätt planuppdrag men det finns inget regelrätt planuppdrag utan istället har man lagt ett uppdrag som dessutom är felplacerat menar jag till min nämnd, där vi också ska titta på naturområden och hur de utvecklas och det har vi ju inte mandat för, så att då kommer det ett politiskt uppdrag från politiker som inte riktigt vet vilken fråga som hamnar vart och så trycker man ned dem i nämnd och säger 'Nu ska ni göra en plan för området!' och jag hävdar 'Men hallå, vi har inte mandat att göra det', så att här bakom finns det massa. Ja det är en fin yta men bakom finns det jättemycket. Vem har mandat att göra det då och var har vi för resurser egentligen? (Tjänsteperson, M)

En tänkbar förklaring till att det fanns ett så stort intresse från den sittande majoriteten att dialogen kom redan under våren 2016 och inte under hösten 2016 då en dialog ändå måste föras om översiktsplanen för detta område, är att en extra dialog under våren kunde utgöra ett sätt att säkra rekreation inför höstens arbete med översiktsplanen (ÖP). Då en ÖP ska kunna hålla även om det blir majoritetsskifte finns det en vilja bland tjänstepersoner (och politik) att ta fram förslag som ska hålla blocköverskridande. Genom att göra en dialog som lyfter värdena med rekreation så kan den sittande majoriteten få underlag för att stärka de värdena i den kommande översiktsplanen. Ordförande i Rådet för medborgardialog resonerar kring detta:

Jo jag tänker att det är ju bättre att vi tar en diskussion om just det här området så att vi får in de här goda synpunkterna. Att liksom inte översiktsplanen stoppar möjligheterna till det och säga att det här ska vi inte göra. För en översiktsplan säger ju ibland lika mycket om vad vi ska göra som vad vi inte ska göra. Att få med de här synpunkterna in i arbetet så att det blir genomtänkt och trovärdigt...och där tror jag tjänstepersonerna kanske hade en annan uppfattning att nej man gör översiktsplanen först, sen tar ni in dialogen... (Politiker, VB och ordförande i Rådet för medborgardialog).

Av samma anledning finns det intresse från tjänstepersonssidan att *inte* ha dialog nu då tanken

från SBF är att ta fram två förslag inför ÖP:n, ett som innebär en utveckling av området och en som betonar bevarandet. För dem kan det därmed ses som centralt att inte säkra några rekreativvärden innan de tagit fram sina förslag.

Sammanfattningsvis så framkommer det i intervjuerna att det inte var en enighet kring beslutet av tidpunkt för dialog och att det finns laddningar kring syftet med dialogen där det både fanns vilja till att förhålla och driva igenom dialogen för att säkra vissa aspekter av området inför den kommande översiktsplanen. Då en ÖP ska vara vägledande även vid ett skifte i styre i kommunen blir denna plan extra laddad. Samtidigt verkade inte beslutet blivit föremål för någon öppen politisk diskussion utan mer kritik internt, med en strategi från tjänstepersonernas sida att försöka dra ut på processen så länge som möjligt.

7.2. Dialogens inramning

Ett annat beslut som däremot lyftes mer offentligt och som det blev en öppen politisk diskussion kring var beslutet att rama in dialogen kring Rekreation och Friluftsliv. Att dialogen fick en sådan snäv inramning, och till exempel inte berörde bostadsfrågan gav upphov till både interna och offentliga (i lokalpress) diskussioner i kommunen¹⁴. Då det tidigare (mellan 2008-2014) funnits en stor och uppmärksam diskussion kring att bygga bostäder nära vattnet i området, 'Väsby Sjöstad', som resulterade i en folkomröstning där nejsidan vann med knapp majoritet, var det en plats som hade en historia av mycket känslor kring sig. Givet den bakgrunden blir inramningen kring rekreation särskilt laddad och enligt den nuvarande oppositionen (M,C, Fp) ett medvetet beslut från majoriteten (S, Mp, VP) för att föra ljuset bort från möjlig bostadsutveckling.

Kanske just på grund av att det blev en sådan laddad fråga framkommer i intervjuerna flera olika beskrivningar om hur beslutet kring inramningen togs där det inte finns en enhetlig syn på vem som hade ansvaret. Oppositionspolitikern från moderaterna riktar kritik i den lokala pressen mot att det var en medveten strategi från den sittande majoriteten för att göra frågan om bostadsutveckling frånvarande samtidigt som en av de sittande politikerna från VB och ordförande för Rådet för medborgardialog menar att det var tjänstepersonerna som beslutade om inramningen, även om det gjordes med ett lyssnande öra till politiken.

Nej initiativet är ju ursprungligen från politiken att vi vill ha en medborgardialog om det här området som så att säga är en uppföljning på folkomröstningen. För [medborgare kan uppleva att] åren går och ingenting händer [så] nu måste vi så att säga ta tag i den här frågan och vi vill då fråga medborgarna framförallt för att kunna få in tips och idéer på hur de vill utveckla området. Då är det ju bra att få in någon som vill flytta badet till exempel. Jaha det var ju en spännande tanke, eller ja förläng något elljusspår. Bara in med idéer. Men i och med att det då blev flera kontor involverade så ju framförallt då kommunikationsavdelningen, ja men då tar vi hand om frågeställningarna, vad är det vi ska ta reda på och hur ska vi kunna hantera det här, där då politiken inte har varit involverad utan det fick tjänstemännen och de tre kontoren komma överens om hur det skulle vara (Politiker, VB och ordförande i Rådet för medborgardialog).

Den ansvariga kommunikátören, C, instämmer i att det var hon som utformade frågorna och att hon försökte göra de så öppna som möjligt och samtidigt inte för luddiga. Hon försökte också rikta frågorna så att Kultur- och Stadsbyggnadsförvaltningen som hon uttryckte det, 'fick de svar de ville ha'. På SBF menar man dock att ordföranden för

¹⁴ Artikel som skrevs om processen och inramningen av fråga för dialog:
<http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/bostadsfokus-i-forsta-digitala-dialogen/dbbpcj!hwRQ0p8IiiHo2ICqjHYqiA/>

Rådet för medborgardialog också var med i beslutet kring vilka frågor som skulle ställas.

...och kommunikátören C som du har träffat ansvarade för att ta fram förslag på frågeställningar kan man säga men det visade sig vara väldigt stor inblandning av ordförande i Rådet för medborgardialog... så hur mycket hon fick jobba själv med det fokuserat eller så, det vet jag inte men det blev den vägen och så stämde det av med oss. (Tjänsteperson, D).

Detta är även någon som tjänsteperson L på KF instämmer i.

Det handlar naturligtvis också om hur man ställer frågorna i en dialog, vad det liksom är och den politikern som är ordförande inom Rådet för medborgardialog värnar väldigt mycket om kultur och fritid och har liksom valt att ställa många frågor utifrån det här. ... (Tjänsteperson, L).

På frågan varför det blev en inramning kring rekreation bollar dock politikern tillbaka till tjänstepersonerna.

Ja den frågan blir ju egentligen riktad till tjänstemännen va, det är väl det där, en del så att säga politiska signaler har väl gått fram, alla pratar ju med alla i korridorer och annat va, så att någon uppfattning om att de inte är bostäder och bostadsutveckling vi ska diskutera (Politiker, VB)

Även en före detta anställd som tidigare drivit arbetet med dialogarbetet i kommunen beskriver att han fått höra att den här processen – tvärtemot vad kommunen lärt sig genom sina år av medborgardialogsarbetet – blivit styrd av kommunikationsavdelningen utan inblandning av politiker.

En sak som politiker S har sagt till mig är 'Jag har inte ens fått vara med och formulera frågorna som vi ska ställa i dialogen'. Och det tycker jag är viktigt och ett stort problem. Det är viktigt att vara överens om hur vi ställer oss (Före detta tjänsteperson, X).

Enligt den före detta anställda gick dialogen för snabbt till vilket ledde till att inramningen inte fick någon tillräcklig förankring hos politikerna samtidigt som att just denna förankring har setts som centralt för att göra ett bra dialogarbete. Den moderata oppositionspolitikern menar dock tvärtemot att det fanns en stor medvetenhet hos politiken kring den här dialogen, och att det är så det politiska arbetet fungerar.

Men okej, jag har varit kritisk till just den här medborgardialogen då jag menar att man söker ett svar, man söker vi vill inte bygga här och det är egentligen det svar man vill ha och därför har man utformat frågeställningen på det sättet (Före detta tjänsteperson, X).

Han lyfter samtidigt att han också vet att det råder oenighet inom den sittande majoriteten kring hur man ser på områdets utveckling och att Väsby's Bästa (som är för en bostadsutveckling) blir 'styvmoderligt behandlade' medan Miljöpartiet (som är emot) är starka.

...miljöpartiet är starka. Inte procentmässigt, men personerna i miljöpartiet är starka och socialdemokraterna svagare och då i eftervalet så förhandlade de till sig väldigt väldigt bra, de fick utbildningsnämnden som motsvarar 85 procent av kommunens budget. Och så blev de ordförande i miljö- och planeringsutskottet, alltså hur man planerar kommunen. De fick jätte jättemycket och det har väl också lett till lite spänningar mellan miljöpartiet och socialdemokraterna här i majoriteten. Så det är ändå rätt mycket de som håller i taktspinnen (Oppositionspolitiker, M).

Ordförande i Rådet för medborgardialog vill å sin sida ta bort fokus från dialogens utformning och menar att de inte har någon politisk betydelse. Enligt honom är en uppgift som han har som ordförande att 'inte blanda in för mycket politik i medborgardialog' utan att själva arbetet

med det är en opolitisk arena. Han pekar istället på att själva den viktiga biten handlar om hur det insamlade materialet sedan tolkas.

...det blir ju att försöka vara neutral i frågornas utformning och framförallt alltså att inte säga nej till några input och några förslag när de kommer in utan att det får vi ta efteråt va. Så att den politiska diskussionen om hur vi hanterar de här förslagen, den kvarstår ju, och den är ju egentligen den mest intressanta just för det här området. Men då är det ju sakfrågan det handlar om, då är det ju inte medborgardialogen som sådan, den har ju rullat på, och den har genomfört. Nu är det liksom tolkning av de här förslagen som blir en lite hetare potatis att ta i. Så att jag ser med tillförsikt fram mot den debatten som kan bli då i fullmäktige när de här resultaten ska tolkas (Politiker VB och ordförande i Rådet för medborgardialog).

Sammanfattningsvis blev beslutet om att rama in dialogen kring rekreation och inte bostäder föremål för het diskussion, som även nådde media. Till skillnad från den första beskrevs beslutet med inramningen som mer rörigt där det inte gavs någon enhetlig beskrivning av vem det var som var beslutsfattaren. Kommunikatören beskrivs som den som hade ansvar för framtagandet av frågor (med utgångspunkt i politikens vilja) men ansvaret kritiserar från två håll – både att det innebar för lite och för mycket inblandning av politiken. Det verkar med andra ord inte finnas någon utarbetad rutin för hur själva beslutet skulle tas utan snarare befinna sig i en luddig gräns där det växlar mellan att ses som en del av ett utförande som skulle ligga på tjänstepersonernas bord (utifrån en tolkning av vad politiken ville), samtidigt som det också lyftes som något som borde beslutas politiskt då det hade att göra med själva temat för dialog (själva vad:et).

Det fanns olika idéer kring vad som vore mest relevant att ha som inramning där tjänstepersonerna inte ville att det endast skulle bli frågor kring användandet 'vad gör du idag' medan oppositionspolitikern tyckte att bostäder skulle lyftas. Laddningen ledde till polariserade roller där majoriteten fick bli bärare av bevarande och oppositionen för bostadsutveckling samtidigt som att det lyfts att flera partier i den sittande majoriteten egentligen också är positiva till försiktig bostadsutveckling av området. Samtidigt som det är en uppenbar laddning kring detta beslut och att det verkar finnas en medvetenhet från många att det har betydelse för utfallet hur frågorna ställs, lyfter ändå ordföranden att själva medborgardialogen och processen är 'opolitisk' och att det är först efter i tolkningen som det politiska sker.

7.3. Beslutet av metod - möte i Väsby Centrum och webbverktyg

Det tredje momentet som inte fick lika mycket uppmärksamhet var beslutet av metod för dialogen. Beslutet att använda en webbdialog gjorde att det bara blev en fysisk träff istället för flera, med fokus på uppsökande arbete kommunikatören först hade tänkt sig. Det beskrevs som ett snabbt och slumpmässig beslut samtidigt som det ändrade förutsättningarna för dialogen i sin helhet. Bakgrunden till att webbdialogen blev aktuell var att en annan kommunikatör börjat titta på möjligheten att samarbeta med något webbdialogsföretag och kommit i kontakt med det Kairos Futures ägda 'Min kommun'. De erbjöd att få testa deras verktyg vilket sammanföll i tid med Väsbydialogen. Kommunikatören C beskriver:

...men som sagt var, det blev bara ett fysiskt tillfälle i och med den här digitala dialogen. Annars hade vi ju säkert gjort det på ett annat sätt, och kanske jobbat mycket mer aktivt med föreningarna och haft en workshop med dem och så där. Även de här fysiska dialogerna kanske hade utformats på ett annat sätt då. [Man] hade [kunna], ja, utgå från det som var [tidigare, men] sen blev det mer fokus på den digitala dialogen, och då hade vi ju skapat en snabbänk in då till vår hemsida så vi hade en, en inbäddad sida med det här verktyget Min kommun (Kommunikatör, C).

Den fysiska dialogen begränsades därmed till ett dialogtillfälle i Väsby Centrum en lördag mitt på dagen, tiden då många är i centrum och handlar mat, shoppa, går på systemet eller

fikar vilket gör det till en plats som de upplevde kunde möta många i kommunen och kunde därför ses som ett bra sätt att komma i kontakt med en bredare grupp. Formatet för den fysiska dialogen utgick från en dialog som hon genomfört tidigare under året som också var hennes första dialogprocess någonsin hon ansvarat för. Dialogen som stod modell för denna var en dialog som hon upplevde hade skapat trevlig och varm stämning. På plats fick deltagarna svara på enkät med frågor om området: 1. Hur ofta är du i området idag? 2. Vad gör du i området? 3. Vad tycker du är bra i området? 4. Vad skulle du vilja ses utvecklas i området?

Då det var första gången webbverktyget skulle användas och det var kort om tid var det dock inte möjligt att få det på det sättet som C ville, utan hon fick anpassa dialogen till vad som var möjligt för verktyget. Det innebar bland annat att det inte gick att utforma frågorna på webben på samma sätt som pappersenkäten, utan bara kunde ha en öppen fråga som blev: Hur vill du att området ska utvecklas i framtiden? Med andra ord ändrade webbverktyget ramarna för dialogen genom att hon behövde ändra själva fokus mer mot utveckling än användning av området som var mer fokus i pappersenkäten.

Ja men det var lite sådana där småsaker [...], Vi hade ju vår webbkarta, systemet som vi höll på med, som vi har här, som, är under utveckling, så det blev en googlekarta. Den kanske inte var optimal, utan det bästa hade ju varit någon liknande karta, men övergripande, och sen att man hade de fysiska platserna. Nu fick vi lägga in dem själva, det hade varit mycket tydligare om man hade sett på det här sättet då.

Det krävdes också att användarna registrerade sig, något som också ledde till kritik, både från de tjänstepersoner som använde verktyget och till en interpellation kopplat till frågor om anonymitet och registrering. Det framkom dock att det gick att registrera sig med en fejkadress vilket istället öppnade upp för nya frågor kring hur tolkningen av materialet skulle göras när det var möjligt för samma person att lämna en mängd olika åsikter för att till exempel lyfta en fråga som extra viktig. Kommunikatören beskriver det i efterhand som att den digitala dialogen var mer som ett experiment men att det inte hade varit tillräckligt tydligt för de inblandade. En sak som hade förvärrat situationen var också att själva dialogplattformen inte var färdig förrän först samma dag som den fysiska dialogen ägde rum, vilket gjorde att ingen av de sex personerna från kommunen hade fått tid att testa hur det funkade i förhand.

Men ja, allting är lärorikt speciellt när det är nya saker. Så vi är jätteglada att vi fick vara med på den här delen, och sen ska vi ju tänka till nästa steg vad vi ska göra, det öppnar ju ändå upp för flera målgrupper och för fler personer att faktiskt svara, [för] det kan du ju göra oavsett var du är någonstans. Sen behöver man underlätta verktyget, [det] kanske inte var helt lätt att använda för de olika målgrupperna. (Kommunikatör, C).

En före detta kommunikatör menar dock att det inte är rätt att testa i sådana situationer.

När jag pratade med [vår] ansvariga kommunikatör kort kring hur hon såg på detta med dialogen när det var problem, sa hon att det är bara ett test. Men då kanske man måste säga det. Man kan ju inte ställa sig på testbenet och lita så otroligt mycket på att det kommer att bli bättre framöver. Då kanske man måste ha det som en bisak så har man huvudspåret för dialogen i någon annan form men det var hennes sätt att mildra trycket när folk hade synpunkter. (Före detta tjänsteperson, X)

Samtidigt som det framkommer att det finns många tveksamheter kring hur verktyget fungerade så finns det en generell positiv inställning bland de intervjuade till att det är så här är ett sätt som var i rätt riktning för hur kommunen vill arbeta i framtiden. De komplikationer

som verktyget innebar såsom svårigheter att använda verktyget, vilka var ganska många, beskrevs som 'barnsjukdomar'. Det fanns en entusiasm och tro på att nätdialog kan öppna upp för andra typer av användare, men också andra sätt att tänka kring dialog och delaktighet. En webbaserad dialog kan man till exempel ladda upp bilder och ritningar själv.

Kommunikatörerna är också entusiastiska till den möjlighet till 'gamification' som finns, invånare kan få rankas utifrån hur många förslag de ger, eller kan få kompisar att gå in etcetera. Den digitala dialogen öppnar med andra ord upp för ett helt nytt dialogfält. Det lyfts också fram att det här också finns mycket mer möjligheter att kunna visa på diagram vilka som deltar, vart de bor, vilken ålder etcetera. Det är ett billigare alternativ till fysiska dialoger och tar också mindre tid i anspråk. I intresset för att utveckla nya metoder finns också en vilja till att koppla ihop sig till ett större sammanhang och få dela med sig av sina erfarenheter till andra kommuner. SKL:s nätverk för medborgardialog är ett sådant sammanhang som återkommande nämns som viktigt att både få vara med i och bra att lära sig av. Ordförande beskriver bland annat att han tror att den här dialogen kan bli en sådan som kan komma att bli ett exempel som SKL kan vilja sprida.

Ja, digitala dialogerna är ju så pass nya i nätverket så att jag pratade sist med en av projektledarna för medborgardialog på SKL och berättade om den här Nordvästra Väsby dialogen vi har haft och vi fick väl en respons att det där är ju jättespännande och intressant att liksom följa va, och det, jag har fått en känsla av att digitala dialoger är nästa steg i det här med medborgardialoger va som både är lätt och svårt men oerhört lockande att ge sig in i va (Politiker VB och ordförande i Rådet för medborgardialog).

Sammanfattningsvis var besluten kring formerna för dialog de beslutsmoment som fick minst uppmärksamhet som något öppet politiskt. Valet att använda ett öppethusformat var inget som diskuterades av andra som något som kunde få konsekvenser för utfallet utan togs själv av kommunikatören. Hela dialogen var tidspressad och när webbverktyget kom in som en möjlighet beskrev kommunikatören det som något som hon 'hoppade på' och som hände av bara farten. Det var samtidigt den beslutsprocessen som var enklast att få ett enhetligt svar på hur den gick till. Det verkade råda konsensus att detta var ett beslut som låg i händerna på tjänsteperson och där inte politiker behöver vara inblandade i. Detta är också något som bekräftas av kommunens ordförande för Rådet för medborgardialog uttrycker – att kommunen i själva dialogsituationen ska samla in 'alla' åsikter och att själva utsorteringen sker i ett senare skede. Själva formen för dialogen ses här som något neutralt som inte har någon konsekvens för utfallet. Samtidigt framkommer det att det i högsta grad villkorade deltagandet och begränsade vilka åsikter som kunde komma in genom att den ändrade förutsättningar för vilka frågor som kunde ställas, sättet deltagandet kunde gå till på och själva formen för deltagande.

8. Diskussion

8.1. Långt ifrån en enkel process

När vi empiriskt nära studerar processen kring Nordvästra Väsby kan vi konstatera att det är mycket som stärker att dialogen i praktiken var långt ifrån en linjär och 'enkel' process. Sammantaget exemplifierar de tre beslutsmomenten på olika sätt hur dialogen var komplex och laddad och inte följde en rationell idealmodell. På detta sätt skiljer sig det praktiska arbetet som här studerats från den bild som presenteras i dialoghandböcker – men också från den bild som implicit tas för given i tidigare forskning – där processen beskrivs som linjär genom att ett gemensamt syfte, grad av delaktighet, ansvarsroller, metod som ska användas,

urval av deltagare och metod för återkoppling definieras och sedan genomförs. Snarare visade studien att arbetet skedde mycket mer rörigt och icke-linjärt med inblandning av flera olika beslutslogiker. Utifrån de olika logikerna som Brunsson & Brunsson (2014) beskriver fanns det inslag bland annat av både experiment och imitation. I vissa av besluten var det inte ens givet för de inblandade hur det gått till utan sågs snarare som något som 'bara hände'.

Det första beslutet som studerades, kring tidpunkt för dialog, blev laddat internt med en diskussion mellan politiker och tjänstepersoner. Den andra ledde till en öppen politisk diskussion som kom ut i lokalmedia. Den förhandling som uppstod i båda fallen kan, som visades i det empiriska avsnittet, ses handla om att den gamla konflikten om Väsby Sjöstad som var uppe för folkomröstning 2014 och som då ledde till en polariserad debatt om bostäder kontra rekreation, kom upp igen.

Båda besluten föregicks av interna diskussioner där det inte rådde konsensus kring vad som var det rätta att göra. Tjänstepersoner tyckte att det var bäst utifrån deras perspektiv att skjuta upp dialogen till hösten för att då kunna ta ett bredare grepp. Sittande majoritet ville ha den under våren och det blev en intern förhandling i kommunen där dialogen genomfördes trots att tjänstepersoner försökte förhålla processen. Det andra momentet blev också föremål för intern förhandling, men även öppen laddning där det fanns olika idéer om vad dialogen skulle generera för typ av information i relation till olika önskvärda syner på området. När utveckling av rekreation och friluftsliv beslutades utgöra inramningen av för dialogen, blev det tydligt att det i denna fråga 'gömde sig frågor som inte blev ställda, som bostadsutveckling samt kring själva brukandet av området idag. Trots att det inom majoriteten fanns flera partier (S, Vp, VB) som var för en försiktigare bostadsutveckling i området blev det fort ändå en polariserad debatt där en moderat politiker genom att gå ut i media var med och målade upp bilden av att oppositionen stod för ett förnyande medan majoriteten ville bevara trots att det egentligen var så att de flesta partier stod för en mellanväg. Dialogen blev här som en trigger för den politiska diskussionen. Genom att dialogen också utgjorde ett omtag på dialoger som tidigare förts om det aktuella området, är en tolkning att den också uppfattades som ett bra tillfälle för oppositionen att spela på den gamla laddningen för att själva framstå som ett parti som står för förändring och utveckling.

Beslutet kring form och teknik blev till skillnad från de två första besluten mindre laddat och förhandlat. Det beskrevs snarare som ett icke-beslut som 'bara hände'. Det kan dels ha att göra med att det var tidsbrist och därmed inte fanns möjlighet att tänka igenom besluten och att det därför blev tagna 'i farten' utan tid för reflektion. Ett annat skäl till att beslutet kring webbverktyg och metod fick passera som något oproblematiskt och mer som en del av en neutral form kan dels ses bero på att det är mer tydligt sett som ett utförande, ett *hur*, som ligger längre bort från politiken. Det fanns redan ett politiskt beslut på att kommunen skulle fortsätta utveckla metoder för dialoger, vilket skulle kunna förklara att frågan om hur denna metodutveckling skulle gå till överlämnades till tjänstepersoner. Det kan därmed också ses som att det var ett mer programmerat beslut, ett beslut som det fanns rutiner för kring vilken förvaltning som hade ansvar för det och hur det skulle göras (i det här fallet kommunikationsavdelningen). I kritisk organisationsforskning lyfts dock hur just dessa vardagliga, till synes mer obetydliga beslut kan vara extra viktiga att uppmärksamma då de kan spela avgörande roll i en organisationsprocess (Grafström, Jonsson, Stig, Strannegård, kommande 2017) vilket vi kan se här då både val av teknik och mötesform påverkade förutsättningarna, vilket jag utvecklar mer nedan i nästa stycke.

I efterhand pratade flera om användandet av webbverktyget som ett 'test' och ett prövande av något nytt som låg i linje med att vara en kommun som ligger i framkant när det gäller nya

dialogmetoder. Som visades i den tidigare beskrivningen, uttryckte ordförande för rådet för medborgardialog att det var viktigt att vara i framkant och bli uppfångad i SKL:s nätverk då det var ett sätt att marknadsföra sig utåt, vilket stärker förklaringen om att beslutet om webbverktyget uppfattades som självklart och okomplicerat. Detta går i linje med den experimentlogik som Brunsson & Brunsson (2014) beskriver. Genom kommunens uttryckta vilja att ligga i framkant bland Sveriges kommuner kan det experimenterande som kommunen öppnade upp för gällande val av metod i form av ett IT-baserat verktyg som inte hade prövats förr, förstärktes av en önskan om att uppfattas som modern – en slags modeföljande logik, eller kanske ännu mer än lämplighetslogik när det gäller Upplands Väsby som under året erhållit pris för att vara bästa medborgardialogkommun i Sverige. Det finns också en annan växande trend kring 'smart cities' där just nya teknologier ses som framtidens sätt för att ge bättre service till invånare vilket också kan motivera ett intresse av att vilja engagera sig mer i dialoger, vilket stärker tolkningen om att Upplands Väsby genom valet av det IT-baserade verktyget följde en modeföljande logik med syfte att erhålla legitimitetspoäng från omvärlden. Modeföljandet kan då förstås som att kommunen imiterar det som den uppfattar som modernt och trendigt, för att på så sätt erhålla legitimitet.

Även beslutet att ha 'öppet hus' i centrum som mötesform var ett beslut som kan ses som mer dolt och i viss mån oreflekterat beslut som kommunikatören tog utan någon inblandning av andra. Kommunikatören beskrev det som något som hen tog med kort tidsvarsel, och utan att någon annan verkar ha haft invändningar eller reflekterat kring dess eventuella politiska implikationer. Inte heller detta beslut följde någon ideal process där olika former hade övervägts och sedan den mest lämpliga valts. Snarare togs beslutet utifrån en imitationslogik (Brunsson & Brunsson, 2014) där kommunikatören valde ett upplägg som hon haft tidigare erfarenhet av.

8.2 Komplexitet som döljs - alla val innebär ett bortsorterande

När vi tittar på processen nära kan vi med andra ord se att det 'bakom scenen' döljer sig en komplexitet. Det sker förhandlingar mellan motstridiga viljor och det finns inte konsensus om vad som är det 'rätta' att göra. Besluten som kommer till tas inte i heller i ett vacuum utan är kopplade till både tidigare (som Väsby Sjöstad) och kommande processer (som översiktsplanen) i kommunen. Det finns med andra ord inte ett enkelt svar på vad som är det rätta att göra utan vad som anses 'rätt' har snarare att göra är vad man upplever som platsens möjlighet och problem, vilket som illustrerades i de studerade processerna kan vara mycket olika.

Att dialogerna inte är några neutrala processer utan alltid innebär val, som därmed innebär att välja bort andra möjliga val sätter också fokus på dialogernas performativa funktion (Law 2004). Det är en omöjlighet att göra allt närvarande samtidigt, och alla val innebär därmed att föra vissa aspekter till ljuset på bekostnad av andra (jmf absent-present, Law 2004). Alla de tre besluten innebar att (mer eller mindre medvetet) välja bort andra tänkbara alternativ. Under de två val som blev mer öppet politiskt laddade, som val av tid och inramning, blev detta mer erkänt. Beslutet att ha dialogen till våren uppmärksammades som att innebära att inte kunna ställa bredare frågor kring utvecklingen av platsen i relation till andra aspekter av utvecklingen (och där bostadsutveckling skulle finnas med). Att välja inramning kring rekreation innebar att fokusera bort från bostäder och därmed också vara med och forma utfallet.

Det tredje momentet kring metod och teknik fick dock inte samma erkännande att det gjorde något med processen. Det sågs mer som en del av ett utförande av en form. Samtidigt kan vi, när vi studerar vad som hände se att webbverktygets intågande sent i processen ändrade

villkoren ur flera aspekter och därmed med största sannolikhet påverkade vilka röster som kunde formeras. Det fick kommunikátören att ändra upplägg från tre frågor till en, vilket gav mer fokus på utveckling av området än användning av det. Webbverktyget fick också deltagarna att behöva mer specifikt förhålla sina åsikter till en plats på en karta. Det gick att registrera sig med en låtsasadress vilket gjorde att det var möjligt att registrera sig många gånger vilket därmed gjorde det material som kom in svårtolkat.

Valet av mötesform beskrevs mest som en dekoration, som på ett trevligt sätt kunde rama in dialogen. Men även här kan vi, genom att belysa alternativa sätt att genomföra den på, se att här döljer sig ett bortsorterande. Alternativet, som kommunikátören beskrev, var att ha flera mindre workshops med föreningar. Ett workshopformat skiljer sig mycket från ett drop-in deltagande i centrum. Det innebär att man träffas under längre tid och diskuterar frågor tillsammans med andra i en grupp. Att fylla i enkäter i samband med helgens inköp i shoppingcentret kan ge mindre grad av koncentration och möjlighet till förberedelse. Den som ska ingå i en workshop har avsatt tid för det och kommer sannolikt börja fundera och försätta sig i ett visst tillstånd innan, till skillnad om situationen är när en person på väg i andra ärenden råkar hamna i en dialogsituation.

Vi kan också, om vi följer detta resonemang närmare diskutera hur själva formen uppmuntrar olika invånarideal att få komma till uttryck på bekostnad av andra (Soneryd & Szerszynski, kommande) vilket får konsekvenser för vilka åsikter som kan formeras. Det deltagande som möjliggjordes i Nordvästra Väsbydialogen kan ses ge uttryck för ett individualiserat deltagandeideal där medborgare ensamma ska tycka till kring ett antal frågor. Som nämns ovan finns det i ett gruppsamtal möjlighet att höra andras argument och formera sina åsikter i relation till dem, vilket inte var fallet här. Formatet byggde också på att deltagarna skulle svara på tydliga frågor på en pappers- eller webbenkät vilket minskade möjligheten till att ställa följdfrågor. I en så pass snäv form blir det svårare för invånare att komma med andra förslag än det förväntade och det uppmuntrar till exempel inte invånare till att väcka egna frågor, kritik eller bredare diskussion kring kontexten och andra eventuella konsekvenser. Ett exempel på konsekvenser som blir svåra att reflektera över med ett webb-baserat dialogverktyg kan vara om beslut om ett visst område kommer att påverka exploateringsgraden i andra områden inom kommunen. Formatet kan med andra ord snarare ses premiera ett instrumentellt insamlade av 'konstruktiva' idéer än ett intresse av att lyssna in olika perspektiv, diskutera dessa mer djupgående och därmed också möjliggöra ett dialogklimat där konflikter och olikheter kan få utrymme (vilket bland annat Mouffe ser som förutsättning för ett demokratiskt samtal). Formen ger med andra ord inte utrymme för så mycket oförutsägbarhet i samtalen, vilket Soneryd & Szerszynski (kommande) tar med som en förutsättning för att ett demokratiskt samtal ska möjliggöras. Detta är samtidigt motsägelsefullt då det just är möjligheten att ge fler perspektiv röst som är motivationen för att utveckla dialogmetoder inom kommunen (KS/2014:532).

Utifrån detta perspektiv kan vi också se att det inte bara är de med mest formell makt som fick inflytande över vilka röster som kunde formeras i dialogprocessen. Kommunikátören fick en betydande roll i att besluta över ramar för dialogen. Vi kan även här se hur materiella aspekter, som teknik och enkät fick agens och var med och påverkade förutsättningarna för dialogen.

9. Avslutande reflektion

I rapporten har jag med hjälp av resultat från den gjorda studien i Upplands Väsby diskuterat att politik inte enbart kan döljas och komma i skymundan *under* dialogprocesser, utan att det

också finns politiska moment som kan förbli mer eller mindre dolda *innan* dialogprocesserna ens påbörjats, det vill säga under arbetet med att bestämma hur de ska utformas. Vissa aspekter kommer inte ens upp till diskussion, trots att de i hög grad påverkar villkoren för det demokratiska samtalet under dialogerna. Det är med andra ord inte bara i den slutgiltiga tolkningen av ett insamlat dialogmaterial som 'det politiska' sker utan även hela organiseringen är politiskt laddad. Genom detta vill jag göra ett kunskapsbidrag för förståelsen av hur medborgardialoger går till i praktiken där jag lyfter även de mer röriga och komplexa aspekterna av ett dialogarbete och visar på att det finns många logiker som styr, och att det inom organisationen råder konflikter och förhandlingar. Det sker med andra ord inte utifrån en rationell 'handbokslogik' där alla beslut som tas är väl övervägda i relation till vad som är 'bäst' för det demokratiska samtalet. En drivkraft som var starkt i detta exempel och som styrde var att få vara med i en större dialogkontext och vara i framkant för innovativa dialogmetoder och arbetssätt. Denna strävan kan ses styra mer än att stanna upp och tänka igenom om det verkligen är tillfälle att pröva ett nytt verktyg eller ens meningsfullt att ha dialog.

Denna komplexitet är dock inget som invånaren får ta del av när de kommer till en dialog med ett antal fördefinierade frågor kring 'Hur vill du att området ska utvecklas?'. Men som visats här döljs bakom dessa ganska enkla frågor en laddad förhandling som inte ofta blir synlig utåt. Denna interna förhandling är inte heller något som har fått så mycket uppmärksamhet inom dialogforskning. Jag ser detta som viktigt för forskning att uppmärksamma ur flera aspekter.

En aspekt är att vi genom att synliggöra dessa laddningar kan se hur ett dialogarbete aldrig sker i ett vacuum utan behöver ses i sin specifika kontext. Även om det lätt kan hanteras och ses som en avgränsad process, en enskild händelse, så ser vi när vi närstuderar den att den är sammanflätad med andra tidigare och framtida processer in kommunen.

Genom att visa på komplexiteten i dessa processer vill jag också, i motsats till den postpolitiskt kritiska dialogforskningen, nyansera den ibland förenklade bilden av en kommunal apparat med lömska politiker och naiva dialogentusiaster (tjänstepersoner) som ställs emot ett 'gott' folk. Även inom den kommunala organisationen finns många som är kritiska och tveksamma till hur saker görs men att denna reflektion lätt skrivs bort i efterrationaliseringar av dialogprocesser samt inte ges tid för att stanna upp i. I det studerade fallet var också det som stod på spel en vilja att bevara ett område från exploatering vilket utifrån en postpolitisk analys inte skulle passa: Politikerna i det här fallet ville stå emot en nyliberal stadspolitik med fokus på tillväxt snarare än att använda dialogen som ett sätt att skapa motiv för mer förtätning och exploatering.

Som konstaterades ovan kan vi också, genom att närstudera processen, se att de mindre uppmärksammade mer rutinmässiga besluten även är laddade och påverkar förutsättningar för dialogen. Det olika valen som görs innebär ett bortsorterande av andra, alternativa val som antagligen skulle gett ett annat utfall på processen. Förarbetet och förhandlingen kring ramarna för dialog blir därför centralt för forskning att uppehålla sig vid, inte bara för att få mer förståelse för hur dessa processer fungerar i praktiken i sin specifika kontext, utan också för att det är här som villkoren sätts för vilka röster som kan formeras och vilka som sorteras bort. Detta ser jag också som intressant för vidare forskning om medborgardialoger där det bland annat vore intressant att fördjupa sig mer kring vad de olika metoder och tekniker ger uttryck för politik i sig. Vad för typ av demokratiideal gömmer sig i dessa metoder? Vad innebär de i relation till att möjliggöra samtal där olika röster kan formeras? Finns det utrymme för oförutsägbarhet eller är diskussionerna styrda mot konsensus? Hur sorteras och

kategoriseras rösterna? Metoderna i sig blir här viktiga att uppmärksamma ytterligare. Men inte för att hitta det godaste exemplet utan utifrån ett erkännande att metodvalen har en politik i sig och att vi genom att förhöja vår medvetenhet kring detta också kan ställa frågor kring hur de olika metoderna skapar utrymme för olika medborgarideal att ta form och därmed också inkludering och exkludering av olika röster.

Slutligen vill jag också problematisera det fokus som finns i det normativa dialogbejakande forskningsspåret med fokus på hur vi kan skapa bättre metoder för dialog genom att hitta bättre och mer kvalitetssäkra metoder samt de framgångsexempel som SKL, Boverket med flera producerar. Alltför ensidigt fokus på att lyfta det som är positivt riskerar att dölja alla de laddningar och förhandlingar som sker i ett dialogarbete. Det riskerar att leda till en distans mellan å ena sidan diskussioner som förs i ett vacuum på forskningskonferenser, i nätverk och i 'happy talk' där dialogerna marknadsförs som något enkelt, opolitiskt och som kan ge lösningen på stora samhällsproblem som hållbarhet och segregation, och å andra sidan en mer komplex och laddad vardag som många politiker och tjänstepersoner befinner sig i när de arbetar med dialoger. Den starka betoningen på lyckade processer, som framhävs i många sammanhang, riskerar att leda till att mycket av det som sker i den mer brokiga, opolerade vardagen, snabbt omskrivs och omtolkas i förenklade, mer positiva termer. I denna typ av efterrationalisering skrivs det som är komplicerat i efterhand bort till förmån för enkla och linjära processer som har skett utifrån en rationell beslutsprocess och går att kopiera till en annan kontext (Brunsson & Brunsson, 2014). Genom att för många förenklade berättelser lyfts fram ser jag därför en risk med att det leder till att allt det röriga sorteras bort som tillfälliga 'fel' snarare än att se att det just är dessa som är intressanta att stanna upp vid, föra till ytan och reflektera över.

Ju mer denna förhandling kring dialogens villkor blir uppe för synlig diskussion desto mer möjlighet finns det för att engagera sig, kritisera, reflektera och påverka processerna vilket kan sägas skapa förutsättningar för ökade demokratiska processer. För invånare kan ett synliggörande av de laddningar som ligger bakom en dialog innebära en större förståelse för vad det är de engagerar sig i. De kan förstå kontexten. Om ramarna blir mer transparenta finns det ökad möjlighet för invånare att ifrågasätta dessa och omförhandla dem. För inblandade tjänstepersoner och politiker kan det innebära en möjlighet att stanna upp även vid mikrobeflut och öka reflektionen kring varför de beslut som tas görs och därmed också öppna upp för andra handlingsvägar.

Det ger också ett tillägg till den maktkritiska forskningen som betonar vikten av att synliggöra konflikter, snarare än att dämpa dem och söka efter konsensus, då intressekonflikter är grunden för det demokratiska samtalet (Mouffe 2005). Detta brukar oftast dock tolkas som att det är viktigt att lyfta meningsskiljaktigheter i själva dialogsituationen. I den här rapporten vill jag i stället betona att det är lika viktigt att synliggöra den förhandling som sker *inför* dialogprocess då det villkorar vad som sedan kan ske *i* den.

10. Referenslista:

- Abrahamsson, Hans (2015), *Dialog och medskapande i vår tids stora samhällsömdaning*, i Andersson, Erik (red), *Utbildning och lärande, Deltagande och inflytande- inkluderingens demokratiska och politiska möjligheter*, 1: 2015, Skövde: Högskolan i Skövde, s. 20-42.
- Allmendinger, Phil (2000), *Planning in postmodern times*, London: Routledge.
- Amnå, Erik (2003), *Deltagardemokratin- önskvärd, nödvändig- men möjlig?* i Gilljam, Michael och Hermansson, Jörgen (red.), *Demokratins mekanismer*, Malmö: Liber.
- Ahrne, G, Brunsson, N (2011), *Organization outside organizations: the significance of partial organization*, *Organization*. January 2011 18: 83-104
- Ahrne, G, (2007), *Att se samhället*, Malmö: Liber.
- Arnstein, Sherry 1969, *A Ladder of Citizen Participation*, *Journal of the American Institute of Planners* 35 (4): 216-224
- Blakeley, Georgina (2010), *Governing Ourselves: Citizen Participation And Governance in Barcelona And Manchester*, *International Journal Of Urban And Regional Research*, **34**, 130-145.
- Boverket (2010), *Socialt hållbar stadsutveckling – en kunskapsöversikt*. www.boverket.se
- Campbell, H, (2006), *Just Planning: The Art of Situated Ethical Judgement*, *Journal of Planning Education and Research* 26:92-106
- Brunsson och Brunsson (2014), *Beslut*, Stockholm: Liber AB
- Callon, Michael (1986), *The sociology of an Actor Network: The case of the Electric Vehicle*, i Callon, M, Law, J and Rip, A (red), *Mapping the dynamics of Science and Technology*, UK: Palgrave Macmillan.
- Cars, Göran (2015), *Medborgardialog – ett verktyg för att stärka demokratin i samhällsplaneringen?*, i Lindholm, Teresa och Costa, Sandra och Wiberg, Sofia (red.), *Medborgardialog – demokrati eller dekoration? Tolv röster om dialogens problem och potential i samhällsplaneringen*. Arkus nr 72.
- Castell, Paul (2013), *Stegen och trappan. Olika syn på deltagande*, i Danielsson, Sara och Berg, Martin (red.), *Framtiden är redan här: Hur invånare kan bli medskapare i stadens utveckling*, Göteborg: Chalmers University of Technology.
- Dahlstedt, Magnus (2009), *Aktiveringens politik: demokrati och medborgarskap för ett nytt millenium*, Malmö: Liber.
- Dahlstedt, Magnus och Mekonnen, Tesfahuney (2008), *Den bästa av världar? Beträktelser över en postpolitisk samtid*, Hägersten: Tankekraft Förlag.
- Mukhtar-Landgren, Dalia (2012), *Planering för framsteg och gemenskaper. Om det kommunala utvecklingsplanernas idémässiga förutsättningar*, Lund: Department of Political Science.

- Fainstein, Susan (2009), *Planning and the just city*, Routledge: NY.
- Forester, John (1989), *Planning in the face of power*. University of California Press, Berkeley: Los Angeles/London.
- Friedmann, John (1998), *Planning theory revisited*, *European Planning Studies*, **6** (3), 245-253.
- Grafström, Maria och Jonsson, Anna och Strannegård, Lars (kommande 2017), En berättelse om organisering.
- Healey, Patsy (1992), *Planning through debate: the communicative turn in planning theory*, *Town Planning Review* 63 (2), s. 143-62.
- Healey, Patsy (1996), *The communicative turn in Planning Theory and its Implications for Spatial Strategy Formation*, *Environment and Planning B*, 23 (2), s. 217-234.
- Healey, Patsy (1997), *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hertting, Nils (2003), *Samverkan på spel – rationalitet och frustration i nätverksstyrning och svensk stadsdelsförnyelse*, Malmö: Égalité.
- Kalonaityté, Viktorija (2014), *Normkritisk pedagogik – för den högre utbildningen*, Lund: Studentlitteratur.
- Karlsson, Martin (2010), *Can citizen dialogues strengthen representative democracy? Perspektiv på offentlig verksamhet i utveckling. Tolv kapitel om demokrati, styrning och effektivitet*, Örebro: Örebro Universitet.
- Khakee, Abdul (2006), Planering med nya förutsättningar. Ny lagstiftning, nya värderingar, i Blücher, Gösta/Graninger, Göran (red.) Stiftelsen Vadstena Forum för samhällsbyggande. Linköpings universitet.
- Latour, Bruno (1998), *The prince for machines as well as for Machinations*, in Elliot, Bryan (red.), *Technology and social change*, Edingburgh: Edingburgh University Press, s. 20-43.
- Latour, Bruno (1999), *Pandora's Hope: Essays on the Reality of Science Studies*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Law, John. (2004), *After method: Mess in social science research*. NY: Routledge.
- Law, John (2003), *Making mess with method*, *Centre for science studies*, UK: Lancaster University.
- Law, John och Urry, John (2004), *Enacting the social. Economy and society*, **33** (3), s. 390-410.
- Lindholm, Teresa och Sandra Costa Sofia Wiberg (2015), *Demokrati eller dekoration. Tolv röster om dialogens problem och potential i samhällsplaningen*, Stockholm: Arkus
- Lindholm, Teresa (2011), *Stadsutveckling. Vad är det? 128 sidor erfarenheter och metoder*, Tumba: Mångkulturellt centrum.
- Metzger, Jonathan och Soneryd, Linda och Tamm- Hallström, Kristina (2016), *'Power' is that which remains to be explained: Dispelling the ominous dark matter of critical planning studies*, *Planning Theory*, s. 1-20.
- Metzger, Jonathan (kommande 2016), *Post-political planning*, i Gunder, Michael och Madanipour, Ali och Watson, Vanessa (red.), *The Routledge Handbook to Planning Theory*. London: Routledge.
- Listerborn, Carina (2008), *Who speaks and who listens? The relationship between planners and women's participation in local planning in a multi-cultural urban environment*, *Geo Journal* **70** (1), s. 61-74.

- Listerborn, Carina (2015), *Medborgarinflytande – om makt, inflytande och genus*, i Lindholm, Teresa och Costa, Sandra och Wiberg, Sofia (red.), *Demokrati eller dekoration. Tolv röster om dialogens problem och potential i samhällsplaningen*, Stockholm: Arkus, s. 65-85.
- Moini, Giulio (2011), *How participation has become a hegemonic discursive resource. Towards an interpretivist research agenda*. *Critical policy studies* **5**, (2) s. 149-168.
- Mouffe, Chantal (2008), *Om det politiska*, Hägersten: Tankekraft förlag.
- Palmås, Karl och Busch, Otto (2015), *Quasi –Quisling: Co-design and the assembly of collaborators*, *International Journal of CoCreation in Design and the Arts*. **11** (3-4), s. 236-249.
- Purcell, M., (2009) *Resisting neoliberalization: communicative planning or counter-hegemonic movements*, *Planning theory*, **8** (2), 140–165.
- Sandercock, Leonie (1998), *Towards Cosmopolis, Planning for multicultural cities*, London: John Wiley.
- Schön, D. (1970), *The reflective practioner. How professionals think in action*, New York: Basic Books.
- SKL, Sveriges kommuner och Landsting (2006), *11 tankar om medborgardialog i styrning*, Alfa print, Solna.
- SOU (2000), *En uthållig demokrati! - Politik för folkstyrelse på 2000-talet*, Demokratiutredningen Statens offentliga utredningar (SOU), SOU 2000:1.
- SOU (2016), *Låt fler forma framtiden!* Demokratiutredningen Statens offentliga utredningar (SOU), SOU 2016:5
- Strömngren, Andrea (2007), *Samordning, hyfs och reda, Stabilitet och förändring i svensk planpolitik 1945-2005*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Szerszynski, Bronislaw & Soneryd, Linda (kommande), *The New Topologies of the Public: Science, Engagement and Political Subjectivity*, Opublicerad.
- Swyngedouw, Erik och Moulaert, Frank och Rodriguez, Arantxa (2002), *Neoliberal Urbanization In Europe: Large-Scale Urban Development Projects And The New Urban Policy*, *Antipode*, **34**, s. 547-582.
- Swyngedouw, Erik (2005), *Governance Innovation and the Citizen: The Janus Face of Governance beyond-the-State*, *Urban Studies*, **42**, s. 1991-2006.
- Tahvilzadeh, Nazem (2015), *Möjligheter och utmaningar med medborgardialog*, i Lindholm, Teresa och Costa, Sandra och Wiberg, Sofia (red.), *Demokrati eller dekoration. Tolv röster om dialogens problem och potential i samhällsplaningen*, Stockholm: Arkus, s. 23-53.
- Tamm-Hallström, Kristina (2015), *Medborgardialog som lösning och problem: en studie av organiserandet och genomförandet av ökad medborgardialog i Väsby Sjöstadsprocessen*, Stockholm: Konstfack.
- Taylor, Marilyn (2007), *Community Participation in the real world: Opportunities and pitfalls in new governance spaces*. *Urban Studies* **44** (2), s. 297-317.
- Vigar, Geoff, (2012), *Planning and professionalism: Knowledge, judgement and expertise in English planning*. *Planning Theory*.
- Young, Iris Marion (1990), *Throwing Like a Girl and Other Essays in Feminist Philosophy and Social Theory*. Indiana University Press, **11** (4), s. 361-378.
